Podborský, Vladimír

Sídlištní nálezy z neolitu a doby bronzové v poloze "Vinohrady" u Těšetic, okr. Znojmo

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1964, vol. 13, iss. E9, pp. [19]-45

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/110090
Access Date: 17. 02. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

VLADIMÍR PODBORSKÝ

SÍDLIŠTNÍ NÁLEZY Z NEOLITU A DOBY BRONZOVÉ V POLOZE „VINOHRADY" U TĚŠETIC (OKRES ZNOJMO)

V roce 1956—1958 probíhal u jihomoravské obce Těšetice (okr. Znojmo), v poloze zakládaného rozlehlého družstevního vinohradu (obr. 1) rozsáhlý zachraňovací archeologický výzkum; prováděla jej katedra prehistorie filosofické fakulty Univer-

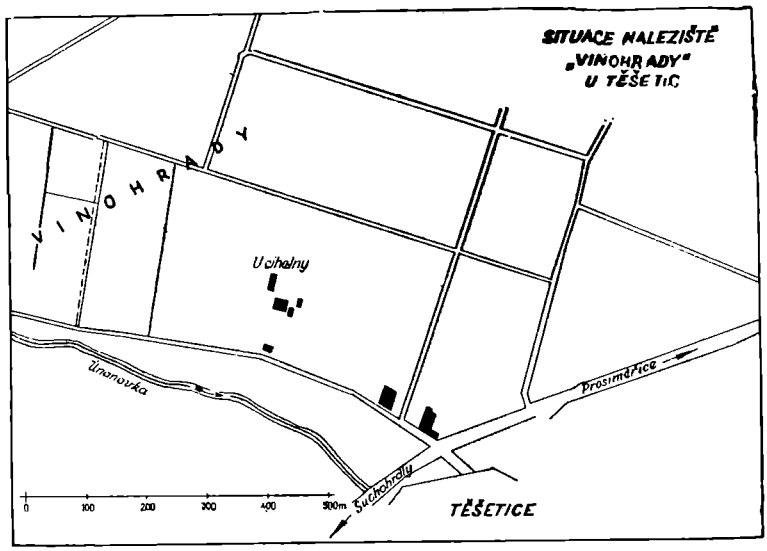

Obr. 1. Situační plánek lokality „Vinohrady" u Těšetic. (Kresba: V. Podborský — A. Šik.)

sity J. E. Purkyně v Brně pod vedením prof. dr. Fr. Kalouska a ve spolupráci s Archeologickým ústavem ČSAV, pob. v Brně, a Jihomoravským museem ve Znojmě. Na výzkumu se zúčastnili všichni tehdejší učitelé, zaměstnanci i posluchači brněnské katedry prehistorie, kteří všichni přispěli svým podílem k záchraně pravěkých památek, jimž hrozilo bezprostřední zničení.

Jak bývá obvyklé při sídlištních výzkumech — přinesl i výkop na slunné stráni u Těšetic doklady osídlení z řady pravěkých období, počínaje neolitem a konče obdobím slovanským. Největší význam mělo zachycení a prozkoumání osady a pohřebiště z doby halštatské; tomuto úseku bude věnována samostatná publikace.[1] Také únětické pohřebiště, čítající 41 hrobů (mezi nimi i kamenné hrobky), bude uveřejněno samostatně. Zde podáváme přehled a zhodnocení sídlištních nálezů neolitických a eneolitických, zejména však z doby bronzové (únětická a středodunajská mohylová kultura); z této doby byly na lokalitě porůznu zachyceny kulturní

jámy, případně i sídelní objekty. Sídliště z obou starších období bronzové doby však bylo částečně porušeno mladší (halštatskou) osadou, zčásti zničeno i orbou na lokalitě, která postihla zejména kůlové domy, postavené na úrovni.

Lokalita sama je místem velmi příhodným pro pravěké osídlení (tab. I:1). Nalézá se asi 1 km severozápadně obce Těšetic (obr. 1), na mírném návrší, svažujícím se jižním směrem k romantickému, zalesněnému údolí potoka Únanovky. Rozmezí nadmořské výšky naleziště kolísá od 257 do 250 m. Údolí Únanovky je sníženo proti návrší o 16—18 m.

Geologické podloží zde tvoří zvětralá ložiska ruly, vrstvy třetihorních písků, pokrytých místy vrstvami spraše nebo čočkami jílu. Vrstva humusu nepřesahuje 40 cm, místy je slabší 30 cm. Ve světlém (žlutohnědém) podloží se veškeré objekty velmi dobře rýsovaly, pokud nebyly hlouběji dotčeny orbou. Hluboká orba zde totiž snížila celkovou hladinu sídliště místy až o 35 cm, čímž byly zničeny mělce zapuštěné objekty, v některých případech i průměrně hluboké kulturní jámy.

Protože objekty únětické a středodunajské mohylové kultury byly po nalezišti rozptýleny, aniž výzkum mohl zjistit jejich bližší vztahy, bylo očíslování objektů provedeno mechanicky spolu i s objekty halštatskými (č. 1—52; srov. obr. 2). Z následujícího popisu, sestaveného chronologicky, je patrné kulturní zařazení popisovaných objektů, objekty zde neuváděné jsou halštatské, nebo jde o nevýznamné, kulturně neurčitelné jámy.

Kulturní jámy, případně další sídlištní objekty, byly objevovány buď přímo při orbě, nebo rozsáhlou sondáží; bylo položeno celkem 68 sond různých rozměrů (č. I—LXVIII). Náš plánek (obr. 2) přináší lokalisaci jen několika sond, nutnou pro dokreslení celkové situace. Vyznačení ostatních sond není v naší souvislosti nutné.

Po příchodu na naleziště bylo možno ještě před výzkumem sesbírat řadu předmětů, vyloučených již z jakýchkoliv nálezových celků. Z těchto sběrů zde registruji jen významnější kusy; pomíjím množství sice typického, ale běžného keramického i jiného materiálu. Jako sběry jsou registrovány i předměty získané sondáží z porušených vrstev. Stratigrafie na nalezišti — vyjma dílčí zvrstvení výplně některých, zejména halštatských objektů — neexistovala. Veškerý získaný materiál byl laboratorně a dokumentačně zpracován v laboratoři katedry prehistorie a nyní je deponován ve sbírkách Jihomoravského musea ve Znojmě. Při popisech nálezů jsou uváděna inventární čísla inventáře katedry prehistorie.

Chronologický přehled nálezů

Neolit

Netolit je na lokalitě zastoupen zejména nálezy volutové kultury; období moravské malované keramiky je doloženo jen ojedinělým nálezem.

V severní části naleziště zachytil výzkum souvislou kulturní vrstvu se starší volutovou keramikou v sondách č. XXXIII a XXXV; byl odtud získán tento materiál:

Hrubé keramické střepy z velkých tlustostěnných nádob žluté, červenavé i hnědočervené barvy, se zátkovitými a prořezávanými pupky, nehtovitými vrypy a horizontálními uchy; střepy z jemných nádobek, vyrobených z šedého a šedožlutého plaveného materiálu, s výzdobou rytých prvků spirál a meandrů; zastoupeny jsou i notové značky (obr. 3; i. č. 15 220—15 261, 15 362—15 371, 15 447—15 468, 15 540—15 554, 15 608—15 785).

Větší radiolaritové jádro s negativy odštěpovaných čepelí čokoládově hnědé barvy, částečně pokryté žlutavou kůrou (tab. V:7; i. č. 15 262; d 10,7, v 4,8).

Obr. 2. Plán lokality „Vinohrady" u Těšetic s vyznačením zkoumaných archeologických objektů. (Použito vrstevnicového plánu, zhotoveného katedrou fotogrammetrie a geodesie Vojenské technické akademie A. Zápotockého v Brně; zaměření a vynesení objektů V. Podborský.)

Kamenné drtidlo nepravidelně elipsovitého tvaru, hrubě zrnitého povrchu (tab. VI:2; i. č. 15 786; d 35, š 17).

Kulovitý kamenný drtič bělošedé barvy s obroušenými základnami (tab. VI:2a; i. č. 15 787; ø 7,5).

2 další (poškozené) drtiče podobného tvaru i vzhledu (i. č. 15 442, 15 536).

Kostěný nástroj s dlátkovitě seříznutým a ohlazeným ostřím (i. č. 15 537; d 8,5).

Zlomek ploché kamenné sekerky šedozelené barvy, s uraženým ostřím (i. č. 15 788; š 5,5).

Homolovitý rohovcový nukleus s nepravidelnými lomnými plochami (i. č. 15 789; ø 6).

Z povrchových sběrů, případně z porušených vrstev, byl získán následující typický neolitický materiál:

Zlomek kamenného nástroje motykovitého tvaru z bělošedé břidlice (i. č. 11 142; d 5,9).

Drobná poškozená sekerka nesouměrného břitu ze zelené břidlice (i. č. 11 313; d 6, š 3,4).

Kopytovitý klínek s poškozeným týlem ze šedozelené břidlice (obr. 3:21; i. č. 12 531; d 6,8, š 2,2).

Plochý úštěp lichoběžníkovité sekerky ze šedozelené břidlice (obr. 3 :17; i. č. 13 000, d 5,5).

Zlomek břidlicového, světle šedozeleného sekeromlatu se souměrným tupým ostřím a částí kruhového otvoru uprostřed (tab. V:18; i. č. 15 869, d 6, š 3, v 3).

Kamenné drtidlo s vanovitě prohloubenou třecí plochou (tab. VI:1; i. č. 16 848, d 24, š 14).

Tři rohovcové pilečky a řada atypických rohovcových úštěpů (obr. 3:20; i. č. 12 804, 14 931, 14 959 aj.).

Část masivní duté nožky mísy na nožce moravské malované kultury (i. č. 10 837, v 7,3).

Eneolit

Toto období je zastoupeno jen několika typickými keramickými nálezy kultury zvoncovitých pohárů; drobné střípky červených zvoncovitých pohárů se objevily i ve výplni objektů halštatských (např. č. 47); registrované předměty pocházejí výhradně ze sběrů:

Džbánek s baňatým spodkem bez zvláště vyznačeného dna s mírným důlkem a s plynulým přechodem ve vyšší rozevřené hrdlo; okraj je seslabený, zaoblený. Jedno páskové ucho nasedá pod okrajem a klene se na rozhraní hrdla a výdutě. Zrnitý materiál nádobky je hnědý, na povrchu korodovaný, místy je na něm dochována souvislá vrstva vápenité krusty (tab. II:4; i. č. 10 462, v 7,8, šo 6,7).

Střep mísy s dovnitř rozšířeným okrajem, zdobeným kolkovanou výzdobou ve tvaru klikatky, lemované oboustraně přímými liniemi (obr. 3 : 19; i. č. 10 513, d 6,5).

Válečkovitá nožka mísy kultury zvoncovitých pohárů tmavě hnědého hlazeného povrchu (obr. 3 : 18; i. č. 11 134, v 4,3).

Střípky červených zvoncovitých pohárů s vkolkovanou výzdobou (i. č. 14 217—14 218, 12 112, 11 602—11 605).

Drobný střípek světlehnědého hlazeného povrchu, zdobený trojitými řadami velmi jemných otisků šňůry (i. č. 13 076, d 3,2).

Drobná nátepní destička z tmavězelené břidlice s jedním, oboustraně nedokončeným provrtem (tab. V:8; i. č. 27 458, d 5,4, š 2).

Únětická kultura

Z období únětické kultury pochází značné množství sídlištíchn nálezů, jednak z kulturních jam, jednak z povrchu. Podáme nejprve stručný popis únětických jam, jejichž charakteristiku podává obr. 4, a nálezů z těchto jam (obr. 7—10), posléze se zmíníme o kůlovém domu v sondě č. XXI (tab. I:2, obr. 6) a konečně shrneme důležitější povrchové nálezy únětické kultury (obr. 11, tab. V).

Objekt č. 3. Soustava tří jam (obr. 4:3), dvou mělčích a jedné velmi hluboké (hl. od povrchu 2,20 m), dolů se rozšiřující (tab. I:4), s rovným dnem. Naprostá většina hodnotnějšího nálezového materiálu pochází z této hluboké jámy; v jejím zásypu byly zlomky vypálené mazanice, pocháze-

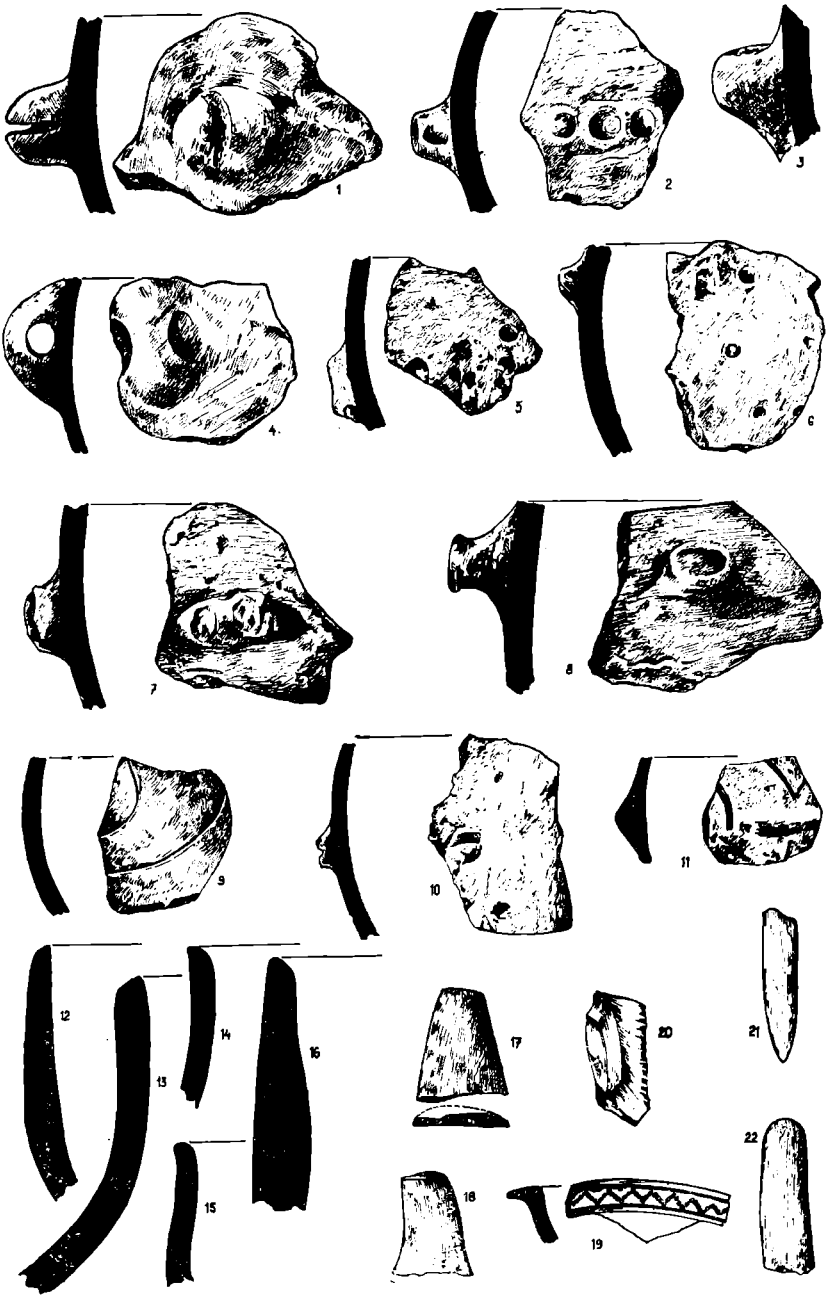

Obr. 3. Neolitické nálezy z lokality „Vinohrady" u Těšetic. (Kresba: A. Šik.)

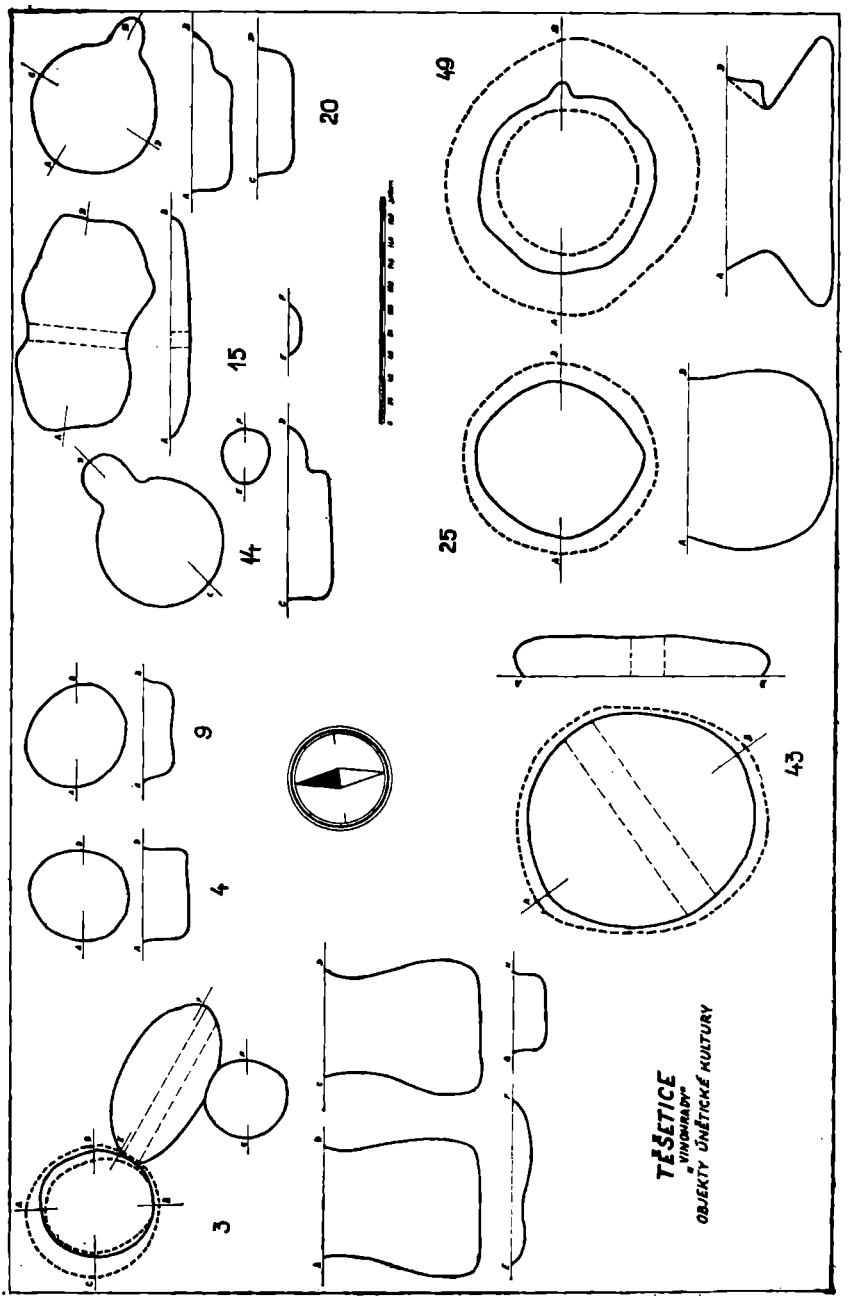

Obr. 4. Půdorysy a profily důležitějších objektů únětické kultury z lokality „Vinohrady" u Těšetic. (Použito nákresů posluchačů KP UJEP Brno; kresba: V. Podborský—A. Šik.)

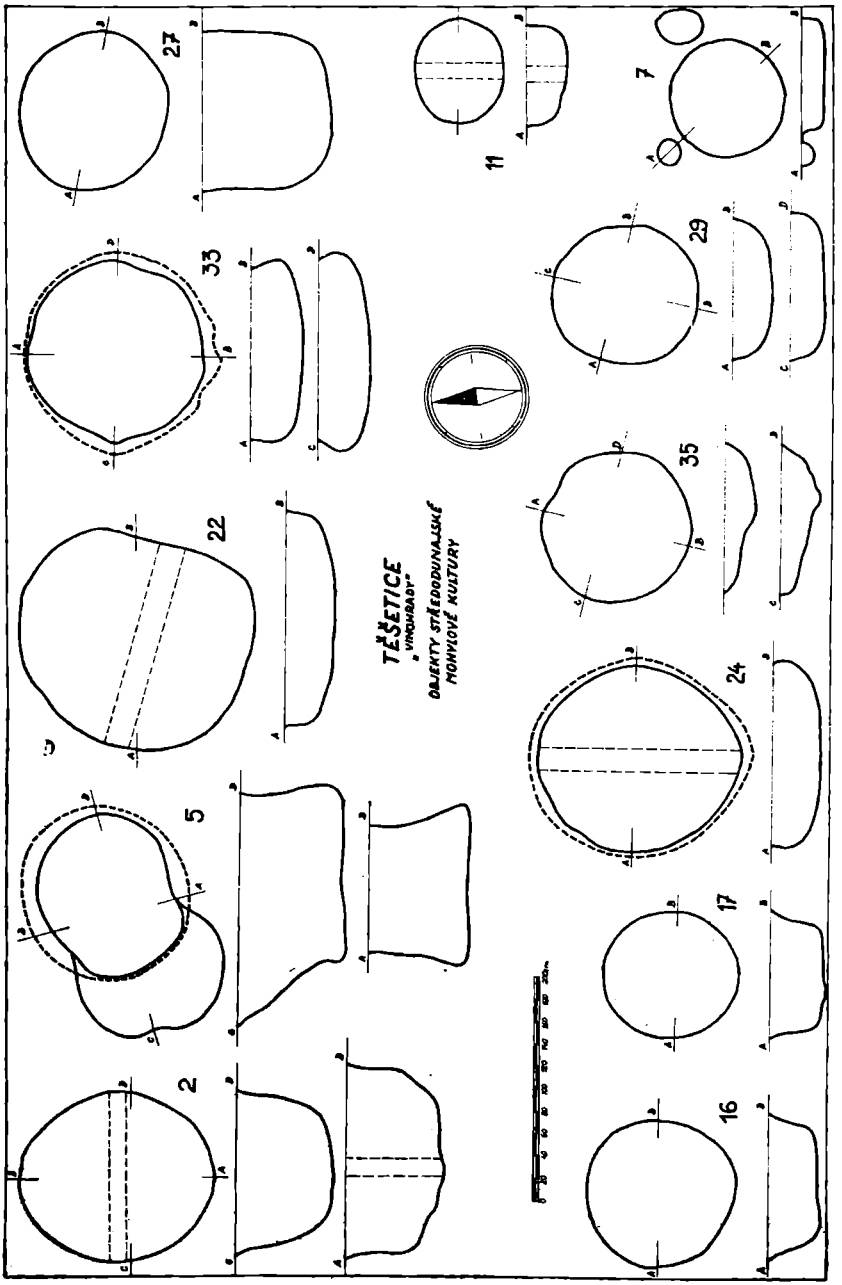

Obr. 5. Půdorysy a profily důležitějších objektů středodunajské mohylové kultury z lokality „Vinohrady" u Těšetic. (Použito nákresů posluchačů KP UJEP Brno; kresba: V. Podborský — A. Šik.)

jící alespoň částečně ze stěn jámy. Nálezy se soustřeďovaly v horizontu 0—70 cm od úrovně ústí jámy, v nižších vrstvách téměř vymizely; kromě četných drobných střepů to byly zvířecí kosti, 2 kusy bronzové strusky, uhlíky, rohovcová pilečka (obr. 7:4), drobný kostěný hrot (7:5), část hliněného válcovitého závaží (7:2), úštěp kamenného ohlazeného valounu a pak typická keramika:

Rekonstruovaný válcovitý koflík s kořenem páskového ucha při okraji a pestrou rytou a teč-

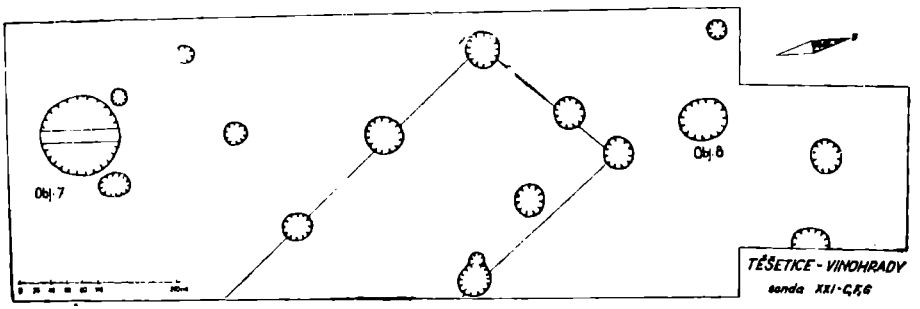

Obr. 6. Plánek kůlového domu ze sondy XXI-C, F, G z lokality „Vinohrady" u Těšetic. (Kresba: V. Podborský—A. Šik.)

kovanou výzdobou. Nádobka má hladký černý povrch a v ornamentaci patrně stopy bělavé pasty (tab. II:8, obr. 7:1; i. č. 10 002; v 9,4 šo 8 šd 7,9).

Větší část únětického koflíku lesklého hnědočerného povrchu s tečkovanou výzdobou (obr. 7:3; i. č. 10 003; š mv 15).

Hrubší baňatá miska s mírně zataženým okrajem a hrotitě jazykovitým držadlem při okraji, s nepravidelně rytou žebříčkovitou výzdobou na hrbolatém tmavěšedém povrchu (tab. II:7, obr. 7:8; i. č. 10 001; v 6,5 šo 15 šd 6).

Jemnější, černě leštěná miska se žlábkem pod okrajem, který je přerušen čtyřmi slepými úšky, a nízkým nožkovitým dnem (tab. II:6, obr. 7:9; i. č. 10 000; v 5,5 šo 17 šd 7).

Dále tu byly: střepy černě hlazeného džbánu (obr. 7:18), okraje hrubých šedých hrnců s maltováním povrchu (7:14—15), střepy masivních džbánovitých nádob (7:12, 16, 17), zbytky misek (7:11, 13), zlomky klasického únětického koflíku (7:10), upravené dno větší nádoby (7:7) a kolečko ze střepu se středovým otvorem (7:6).

Inv. č. veškerého materiálu obj. č. 3 : 10 000—10 268.

Objekt č. 4. Drobná kruhová jáma (obr. 4:4), obsahující zlomek misky se žlábkem pod okrajem a misky se zahnutým okrajem (obr. 8:10—11), další drobné střepy a několik zvířecích kostí.

Inv. č. veškerého materiálu obj. č. 4: 12 760—12 800.

Objekt č. 9. Malá kruhová jáma (obr. 4:9), obsahující drobný střepový materiál únětického rázu (přimíšeny zde byly i střepy mohylové) a několik zvířecích kostí (i. č. 11 867—11 912).

Objekt č. 13. Malá jamka obsahující několik střepů (i. č. 13 292—13 309).

Objekt č. 14. Kruhová jáma s výběžkem na severovýchodní straně (obr. 4:14) obsahovala drobné únětické střepy a dva jednoduché kostěné hroty (i. č. 14 962—14 973).

Objekt č. 15. Mělká, nepravidelně oválná jáma (obr. 4:15), situovaná nedaleko objektu č. 14, obsahovala jen několik málo drobných střípků.

Objekt č. 20 Kruhová jáma s výběžkem na jihovýchodní straně (obr. 4:20); z jejího obsahu, kromě běžného střepového materiálu, se hlásí k vyspělé únětické keramice fragment hrnku (obr. 8:13), střepy většího hrubého hrnce s maltováním povrchu (obr. 8:12) a část válcového závaží se svislým otvorem (obr. 8:6a, b); v jámě se našly i zvířecí kosti.

Inv. č. veškerého nálezového materiálu z obj. č. 20: 11 945—12 031.

Objekt č. 21. Z drobné kruhové jamky pochází okrajový střep masivní, černě hlazené mísy se dvěma výraznými žlábky pod okrajem (obr. 8:7), několik dalších střepů a kostí (i. č. 12 033 až 12 044).

Objekt č. 25. Zásobnicová jáma kotlovitého tvaru (obr. 4:25; tab. I:6), zachycená v severní části naleziště, se zahlubovala kulturní vrstvou volutové kultury do žlutého štěrkovitého podloží (dno v hl. 1,25 m pod povrchem). Zásyp jámy byl tmavý, utvrdlý, místy při povrchu obsahoval

hrudky jílu a vrstvičky písku. Nálezy se koncentrovaly v horizontu 90—125 cm a přibývalo jich směrem ke dnu; nalezla se tu typická sídlištní únětická keramika (obr. 9) jako např. větší část hnědého masivního, jednouchého hrnce vejčitého těla (9:2), okrajové střepy džbánovitých nádob, hrnců s rozevřeným hrdlem a maltovaným povrchem, dále zlomky hnědé mazanice, uhlíků a zvířecí kosti. Ojediněle se objevil i střep volutové keramiky.

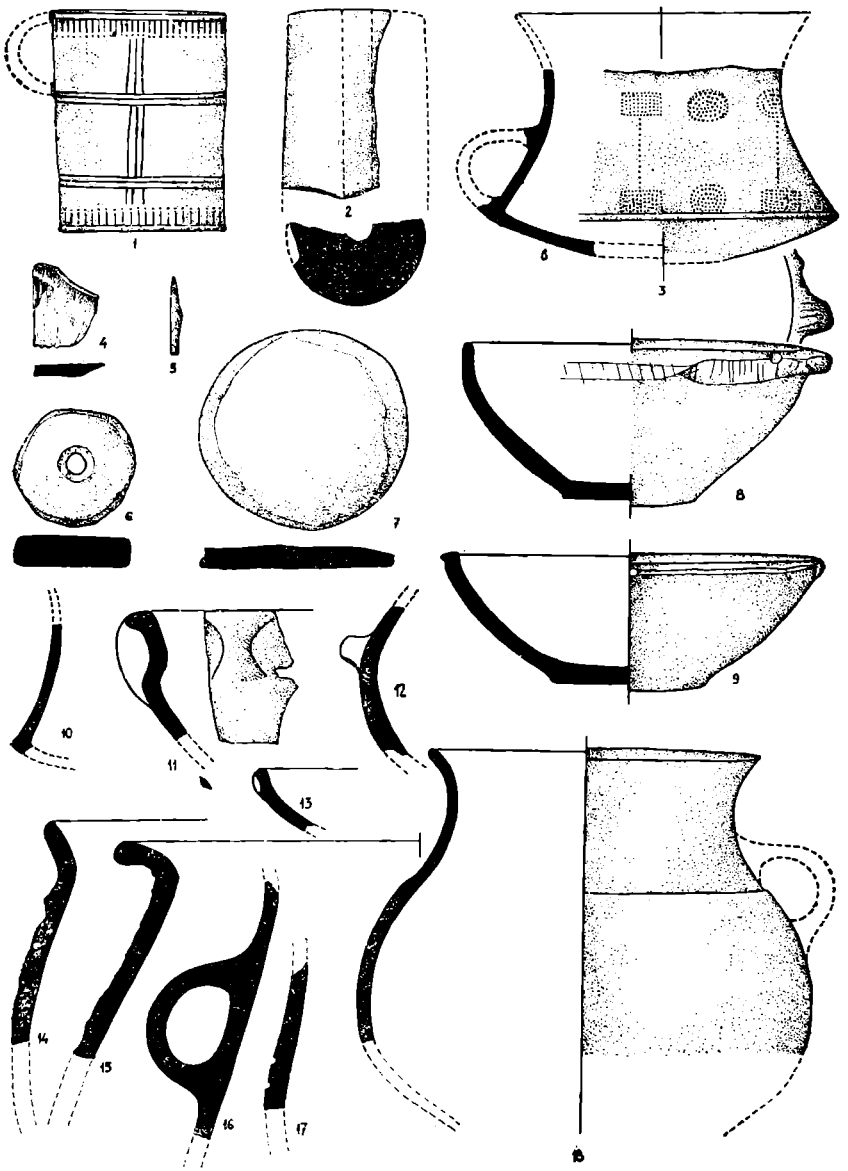

Obr. 7. Těšetice — „Vinohrady". Obsah únětického objektu č. 3. (Kresba: V. Podborský—A. Šik.)

Inv. č. veškerého nálezového materiálu z obj. č. 25: 15 263—15 360.

Objekt č. 40. Menší kruhová, mělká jáma, z jejíhož sporého obsahu je charakteristický střep z větší únětické misky se žlábkem pod okrajem (obr. 8:8); objevily se tu i zvířecí kůstky (i. č. 16601-16622).

Objekt č. 43. Únětickou kruhovou, nehlubokou jámu (obr. 8:43) překryl, avšak jen nepatrně porušil, mladohalštatský objekt (stejného čísla), jehož dno bylo zjištěno v hloubce 70—80 cm pod povrchem; teprve zde se vyrýsovala v jílovito-písčitém, načervenalém podloží pravidelná kruhová jáma (⌀ 2 m), vyplněná černou hlínou. Výplň jámy byla homogenní, nezvrstvená. Stěny jámy se směrem k prohloubenému dnu rozšiřovaly. Z bohatého keramického obsahu jámy na sebe upozorňuje zejména zlomek únětického koflíku s uchem při dně (obr. 8:14), větší část tenkostěnné, přepálené misky s přehnutým okrajem a plastickým žebrem pod hrdlem (8:15), dále střepy větší, na povrchu prstované mísy s prohnutým hrdlem (8:17), části den jemných misek, hrnců a pod. Dále se objevil rohovcový úštěp a kousky hnědé mazanice.

Inv. č. veškerého nálezového materiálu z obj. č. 43: 26 470—26 488.

Objekt č. 49. V jižní části naleziště se v nazelenalém, slínovitém podloží černě vyrýsovala nepravidelně kruhová jáma o průměru 1,50 m, s malým výběžkem na východní straně (obr. 4:49). Jáma měla ostré nálevkovité hrdlo, které se asi v polovici hloubky jámy lomilo konicky k rovnému dnu. Výplň jámy tvořila tmavěhnědá, mastná hlína, promísená silně kusy slínu; ve výplni se porůznu, zejména při dně (i po nejzazším obvodu dna), objevoval keramický materiál, ohořelé zvířecí kosti, mazanice a zbytky uhlíků; nalezl se tu i rohovcový úštěp. Keramika představuje velmi typické kusy vyspělé únětické kultury: je tu zastoupena miska s dvojitým žlábkem pod okrajem, přerušovaným slepými úšky (obr. 10:1), tenkostěnný, černě leštěný džbán s výzdobou vpichů (10:8), hrubší krajáčovitá mísa se zdrsnělým, šedohnědým tělem a vyhlazeným hrdlem, se 4 uchy na lomu pod hrdlem (10:9), část misky s přehnutým okrajem (10:4), okrajové střepy sídlištních hrnců s maltovaným povrchem (10:3, 5, 6) atd.

Inv. č. veškerého nálezového materiálu z obj. č. 49: 17 864—18 013.

Kůlový sídelní objekt v sondě č. XXI. V sondě XXI, postupně rozšiřované různými směry (XXI-C, F, G, K aj.), se ve spleti kůlových jamek vyrýsoval půdorys obdélníkového domu (šířka asi 2 m; délka přes 5 m), orientovaného ve směru SZ—JV; jeho jihovýchodní kratší stranu výzkum již nezachytil (tab. I:2; obr. 6). Kůlové jámy měřily v průměru kolem 30—50 cm, byly však vesměs zachyceny pouze jejich spodní části; nelze tudíž soudit na jejich původní hloubku. Spodky kůlových jam byly konické, takže lze usuzovat spíše na vsazování sloupů (již také z ohledu na šířku jam), než na jejich zatloukání do země. Orbou porušený terén nedovolil zachytit v prostoru objektu bližší detaily. Z plochy sondy XXI, avšak mimo prostor kůlového objektu, pochází nepočetný střepový materiál, z něhož zejména spodek hnědošedé, leštěné nádobky na čtyřech lalůčkovitých nožkách (obr. 8:2a, b) a část hrnku (8:5) ukazují na pokročilou fázi únětické kultury, případně již na období přechodu ke střední době bronzové. Tento materiál je zároveň jediným vodítkem pro datování kůlového objektu.

Nedaleko popsaného objektu zachytila sonda XXI větší zahloubenou jámu (objekt č. 7; srov. obr. 6 a obr. 5:7) a severně menší kulturní jámu (objekt č. 8; obr. 6); z nepočetného střepového materiálu z výplně těchto jam je důležitý fragment šedohnědé, leštěné amforky s přímým, rozevřeným hrdlem a s lalůčkovitými nožkami (obr. 8:1) a větší okrajový střep vejčitého hrnce s prstovaným povrchem (8:4); prvý předmět pochází z objektu č. 7, druhý z objektu č. 8. Oba jen podporují datování kůlového objektu tak, jak bylo výše naznačeno.

Inv. č. veškerého materiálu sondy XXI: 13 335—13 562.

Povrchové nálezy únětické kultury

Rekonstruovaný jednoduchý hrníček s malým šikmým dnem a nízkým prohnutým hrdlem, s větším páskovým, okraj převyšujícím uchem, šedočerně hlazeného povrchu (tab. II:5; i. č. 10 463; v 5,3; šo 7,5).

Větší okrajový střep s uchem při dně z únětického koflíku (obr. 11:1; i. č. 10 464; v 6).

Velký okrajový střep misky se širokým žlábkem pod okrajem, přerušeným jedním podélným výčnělkem, hnědočerně vyhlazeného povrchu (obr. 11:6; i. č. 10 465; v 6).

Okrajový střep džbánu s výzdobou dvou horizontálních obvodových rýh na spodku hrdla (obr. 11:13; i. č. 10 466).

Okrajový střep hrncovité nádoby s lalokovitě vytaženým okrajem (obr. 11:14; i. č. 10 468).

Střepový materiál z masivní, tmavě hnědošedé mísy s prohnutým, hlazeným hrdlem a lištou oddělenou maltovanou výdutí; hrdlo je překlenuto dvěma dochovalými páskovými uchy (obr. 11:15; i. č. 14 730; v 9; šo 29).

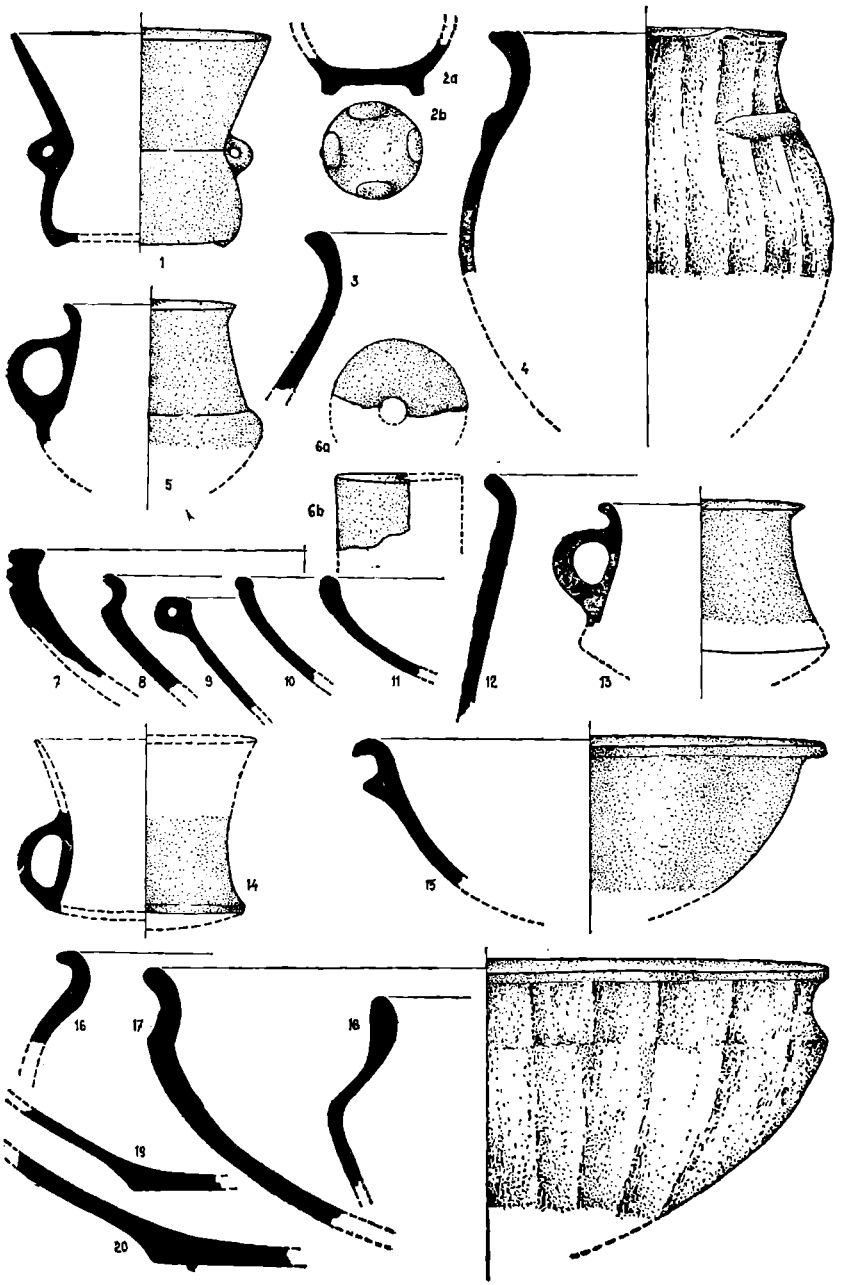

Obr. 8. Těšetice — „Vinohrady". Materiál únětické kultury z objektů a ze sond: 1 — obj. 7; 2 — sonda XXI-F; 3 — sonda XXI-K; 4 — obj. 8; 5 — sonda XXI-C; 6, 12, 13 — obj. 20; 7 — obj. 21; 8 — obj. 40; 9 — sonda XVI-A; 10, 11 — obj. 4; 14—20 — obj. 43. (Kresba: V. Podborský—A. Šik.)

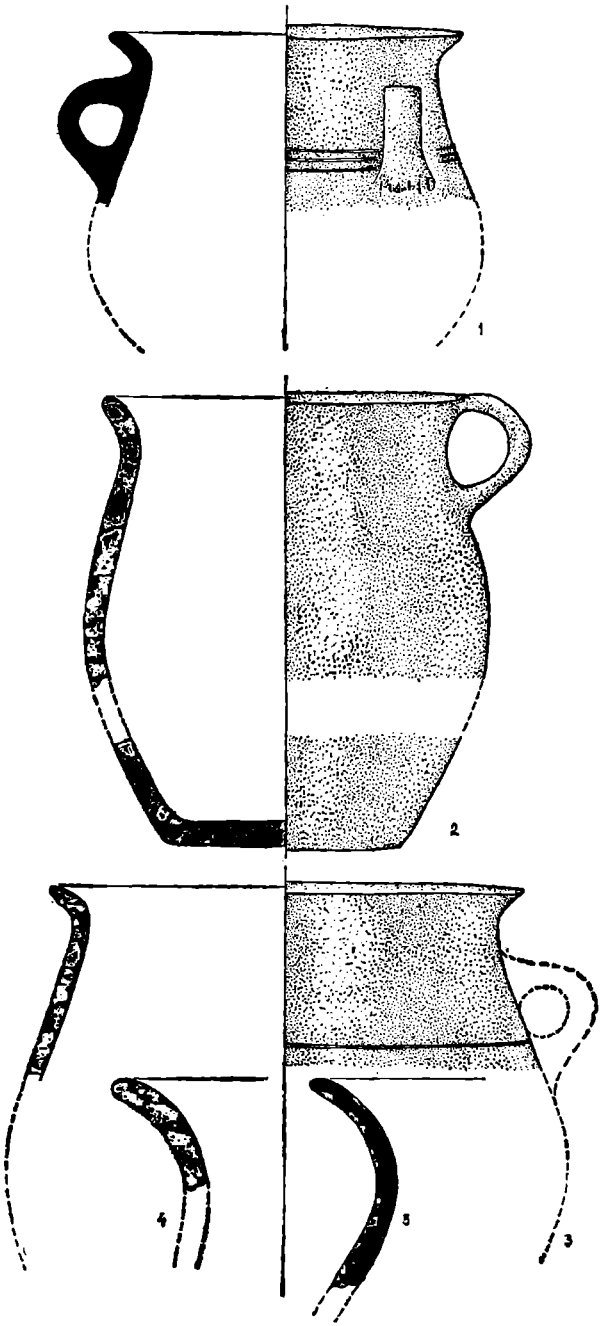

Obr. 9. Těšetice — „Vinohrady". Obsah únětického objektu č. 25. (Kresba: V. Podborský—A. Šik.)

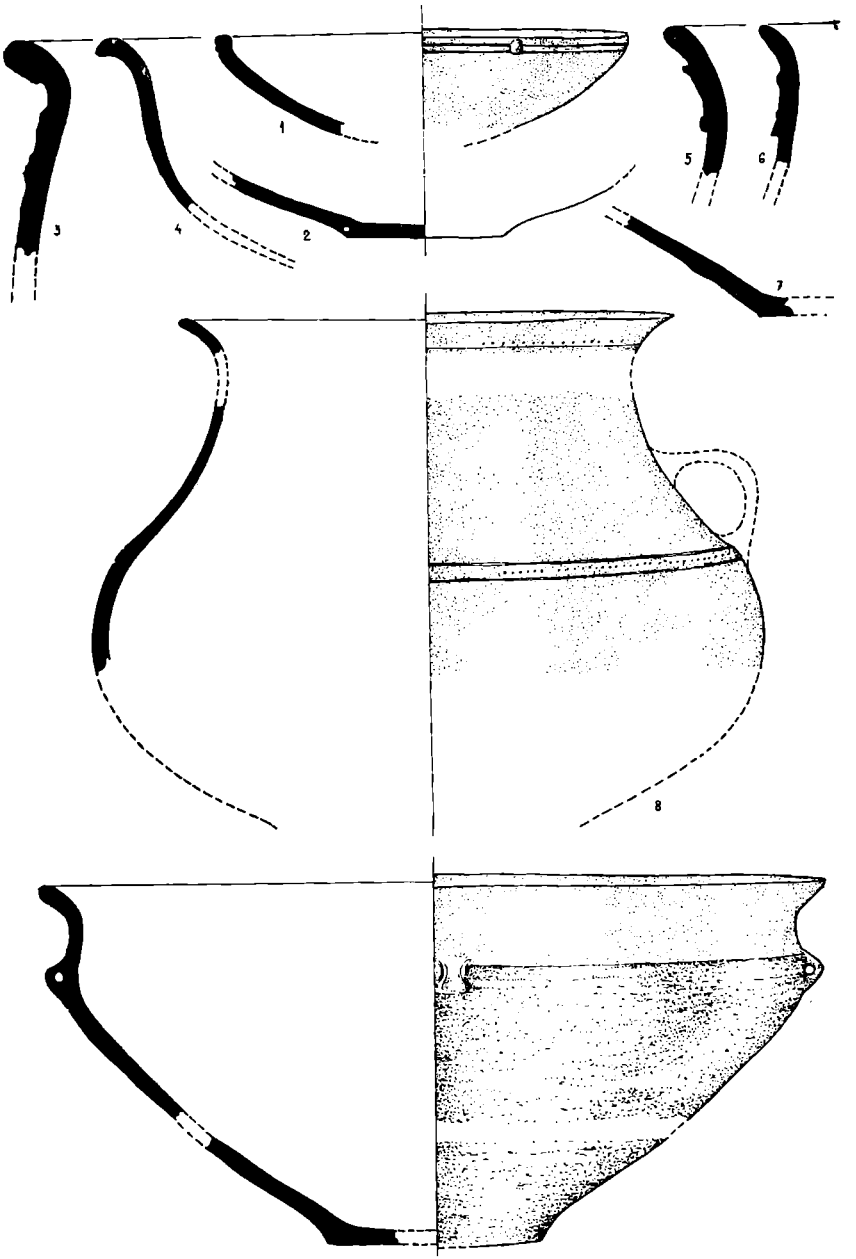

Obr. 10. Těšetice — „Vinohrady". Obsah únětického objektu č. 49. (Kresba: V. Podborský—A. Šik.)

Větší část mělké oválné lžíce s odlomenou, plnou rukojetí, tmavěhnědého, zrnitého povrchu (obr. 11:3; i. č. 14 825; d 8).

Hnědá rohovcová šipka listovitého tvaru s jemnou obvodovou retuší (i. č. 16 588; d 2,4; š 1,9).

Okrajový střep leštěného, hnědošedého džbánu, zdobeného na vysokém hrdle třásňovým ornamentem, provedeným liniemi teček, lemovaných dvojitými rytými čarami (obr. 11:4; i. č. 11 490; v 8,5).

Bronzové tyčinkovité, jednostranné šídlo hraněného průřezu těla (tab. V:6; i. č. 10 495; d 7).

2 bronzové hřivny mírně eliptického tvaru, oblé v průřezu, se seslabenými, v kličku stočenými konci; jeden exemplář je mírně defektní. Oba kusy jsou nepravidelně pokryty špinavě zelenou, drsnou patinou (tab. V:19, 21; i. č. 10 507—10 508; ⌀ 14,6; 15).

Větší počet střepů z rozměrnějšího džbánu s ven vyhnutým okrajem a horizontálním plastickým, hladkým žebrem na spodku hrdla (obr. 11:12; i. č. 10 914; v 13,5; šo 20—22).

Okrajový střep masivní mísy s prohnutým, černě vyhlazeným hrdlem a s lištou oddělenou zdrsnělou výdutí (obr. 11:16; i. č. 10 921; šo 36—38).

Bronzová, šavlovitě prohnutá jehlice s hlavicí roztepanou a svinutou v očko (tab. V:5; i. č. 12 532; d 7,5).

Bronzová spirála, stočená z drátu oválného průřezu (tab. V:17; i. č. 14 552; ⌀ 3).

Fragment silně rozevřeného únětického koflíku hnědě hlazeného povrchu (obr. 11:2; i. č. 14 632; v 5,5).

Okrajové střepy misek se žlábkem pod okrajem, části džbánů, hrnců a množství atypického materiálu.

Středodunajská mohylová kultura

Také z období střední doby bronzové pochází z těšetických „Vinohradů" řada kulturních jam (obr. 5), množství keramického materiálu (obr. 12—16); tab. II—IV) a některé drobné nálezy (tab. V). Podáme opět nejprve stručný popis kulturních jam s příslušnými nálezy tohoto období, a nakonec shrneme významnější povrchové nálezy středodunajské mohylové kultury z naší lokality.

Objekt č. 2. Mírně oválná jáma, vyplněná černým humusovitým zásypem, obsahovala značné množství drobného střepového materiálu, přimíseny byly i střepy halštatské, dále zlomek válcovitého závaží, kousky mazanice, lastury říční škeble a zvířecí kosti. Jáma měla kotlovité stěny s nerovným dnem (tab. I:3; obr. 5:2).

Inv. č. veškerého nálezového materiálu z objektu č. 2: 12 581—12 760.

Objekt č. 5. Systém dvou, vzájemně se překrývajících jam (tab. I:5; obr. 5:5), jejichž výplň nebylo možno od sebe odlišit, byl zachycen a prozkoumán poblíže kůlového domu v sondě č. XXI (obr. 2). Západní stěna objektu se příkře svažovala ke středu, ostatní stěny byly převislé. Spodní východní část jámy byla mírně vyhloubena do téměř kruhového tvaru (⌀ 145—150 cm), dno bylo celkem rovné. Ve výplni popelovitého charakteru se našly početné střepy, mazanice, zvířecí kosti a uhlíky. Z keramiky jsou rekonstruovány 3 celé nádobky (1—3), dále tu byla část hrubé zásobnice s rozevřeným hrdlem, plastickou, důlkovanou lištou pod hrdlem a prstovaným povrchem (obr. 12:9), část masivní mísovité nádoby s větším horizontálním uchem (12:6), horní část hrnce vakovitého tvaru (12:8) a řada hrubých, na povrchu prstovaných střepů, zlomků den masivních nádob a pod.

1. Nízký džbánek nálevkovitě rozevřeného hrdla, odděleného odsazením od oblého spodku s malým důlkem na dně; hrubší páskové ucho mírně převyšuje okraj. Povrch je tmavěšedý, uhlazený (tab. II:2; obr. 12:2; i. č. 10 286; v 6; šo 11; š důlku 2,8).

2. Drobná misečka masivních, konicky rozevřených stěn, s malým úškem pod okrajem. Povrch je hrubý, hnědě zemitý (tab. II:3; obr. 12:1; i. č. 10 287; v 3; šo 11).

3. Větší část hrubší amforky cylindrického hrdla, se dvěma nepravidelnými uchy těsně pod lomem pod hrdlem. Povrch je šedý, vně na výduti svisle prstovaný (tab. II:9; obr. 12:3; i. č. 10 288; v frag. 14; šo 10).

Inv. č. veškerého nálezového materiálu z objektu č. 5: 10 269—10 461.

Objekt č. 16. Jednoduchá kruhová jamka (obr. 5:16), obsahující něco střepů, zvířecích kostí a zlomků mazanice (i. č. 14 989—16 666).

Objekt č. 17. Obdobná, poněkud menší jamka (obr. 5:17), obsahující střepy a kus hliněného závaží (i. č. 16 667—16 682).

Objekt č. 22. Nepravidelně kruhová jáma (obr. 5:22), mělkého, vanovitě prohloubeného dna, obsahovala kromě střepů sídlištního typu kusy mazanice a zvířecí kosti (i. č. 12 178—12 470).

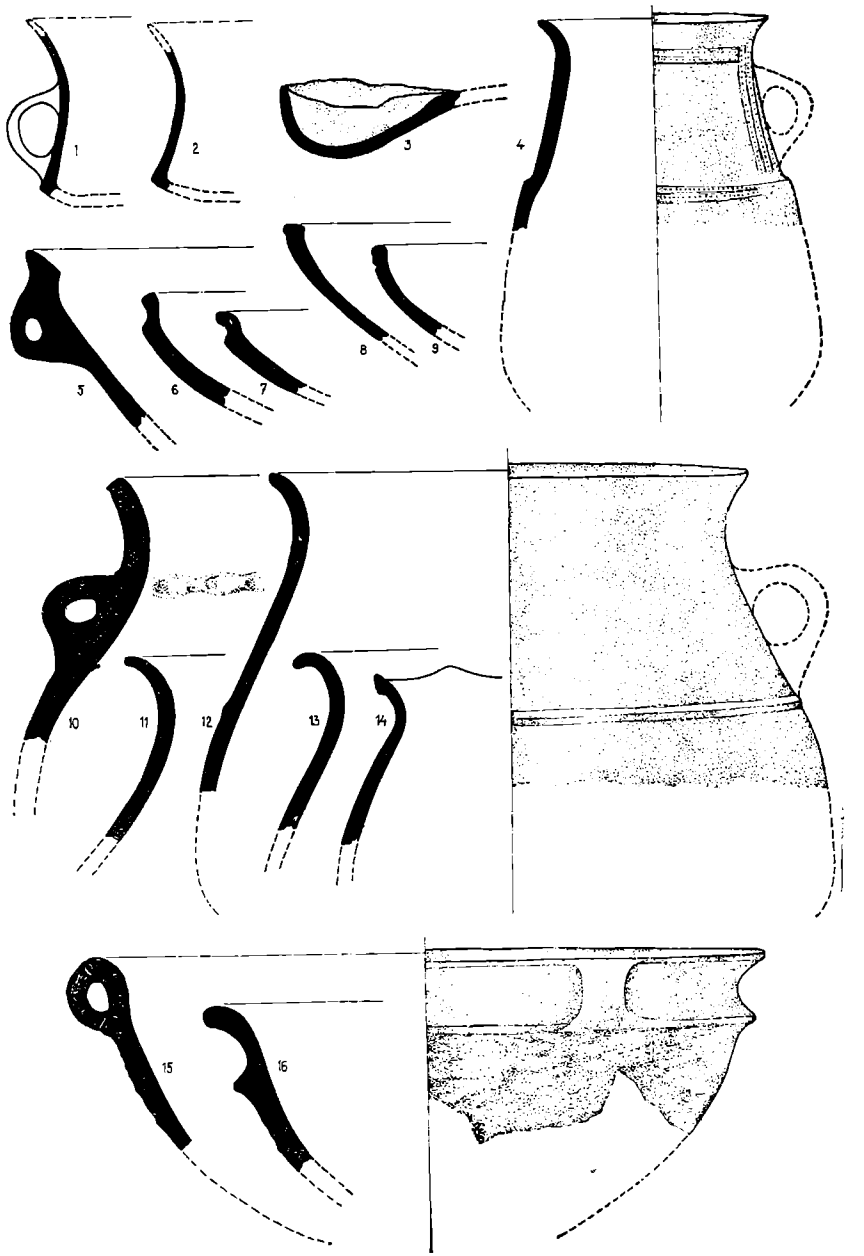

Obr. 11. Těšetice — „Vinohrady". Sběry únětické keramiky na lokalitě. (Kresba: V. Podborský — A. Šik.)

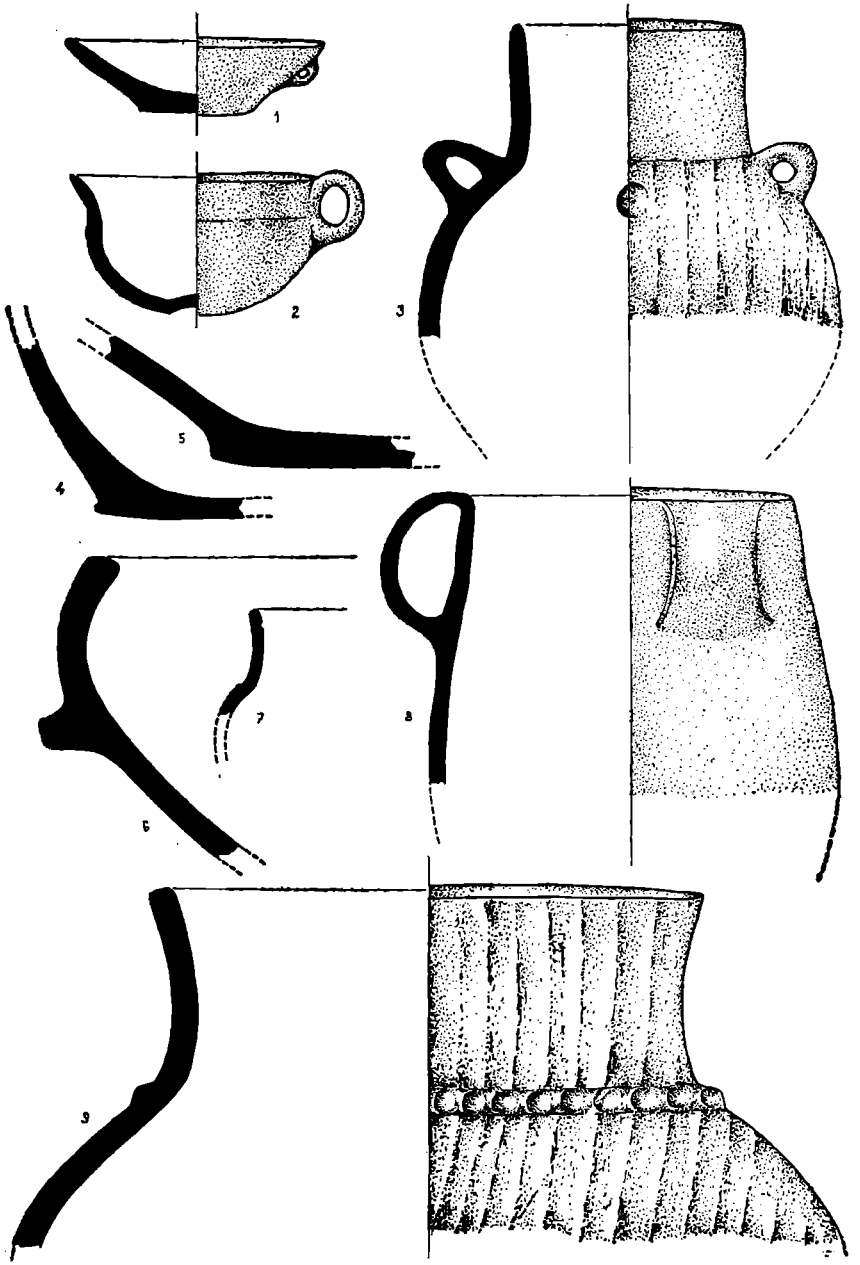

Obr. 12. Těšetice — „Vinohrady". Obsah mohylového objektu č. 5. (Kresba: V. Podborský—A. Šik.)

Objekt č. 24. V severní části zkoumané plochy částečně již pod cestou (obr. 2) se ve žlutavém štěrko-písku tmavě vyrýsoval mírně nepravidelný kruhový objekt (obr. 12:24), značně narušený orbou (⌀ 160—180 cm); jeho dolů se rozšiřující stěny oble přecházely v mírně prohloubené dno (hl. 45 cm). Orbou bylo z objektu vyneseno větší množství keramického materiálu (i. č. 15055 až 15 150), zejména okřínek (1), zlomky přepáleného šálku (2), střepy přetavené žárem (tab. IV:12—16) a střepy hnědé, rovněž přepálené nádoby s ornamentem jedlové větévky (tab. III:5—7). Uvnitř jámy se objevil další přetavený střepový materiál (obr. 14:6, 7), kusy přepálených kamenů a kusy mazanice, zejména velký úlomek vně lícované stěny s výraznými a početnými vnitřními otisky kůlů a prutů (tab. IV:1) a hliněné zlomky kotoučů trojúhelníkovitého průřezu.

1. Drobný masivní okřínek šedohnědého, velmi hrubě modelovaného povrchu, částečně přepálený (tab. II:1; i. č. 15 055; v 4,5; šo 8; š d 4,5).

2. Rekonstruovaný, šedě přepálený šálek, vyrobený z jemného plaveného materiálu; místy je na povrchu dochováno původní černé hlazení. Nádobka má rozevřené hrdlo, důlek na dně a 3 drobné výčnělky pod lomem pod hrdlem (obr. 14:2; i. č. 15 056; v 7; šo 14).

Inv. č. veškerého nálezového materiálu z objektu č. 24: 15 055—15 212.

Objekt č. 27. Objekt č. 27 představuje celkem pravidelná kruhová (⌀ 120—130 cm) jáma s kolmými stěnami a mírně sešikmeným dnem v hl. 90 cm), která se rýsovala hnědou výplní v písčitém terénu (obr. 5:27). Zásyp byl kompaktní, nezvrtvený a obsahoval menší počet přepálených střepů, několik zvířecích kostí a kamenů — a to do hloubky 60 cm. V této úrovni se objevil nepravidelný nasypaný shluk přepálených kamenů (asi 50 kusů), soustředěný uprostřed a při sv okraji jámy. Mezi kameny se nalezlo opět několik přetavených střepů a hliněný elipsovitý podstaveček s lištou po obvodu. Pod kameny při severní stěně jámy se objevila část kostry menšího zvířete, značně strávená (tab. I:7). Ve vrstvě pod kameny a kostrou se objevilo další četné množství přepáleného střepového materiálu (obr. 14:21), kusy mazanice s bronzovými natavenínami, kusy škváry (tab. IV:6, 7) a zlomky zvířecích kostí.

Inv. č. veškerého nálezového materiálu z objektu č. 27: 16 036—16 296.

Objekt č. 28. Menší mělká jáma s několika mohylovými střípky.

Objekt č. 29. V těsném sousedství halštatské zásobnicové jámy se černě ve žlutavém písku vyrýsoval pravidelný kruhový objekt (⌀ 1,20—1,30 m) s mělkým rovným dnem (obr. 5:29). V kompaktní nezvrstvené výplni se nalezlo větší množství střepového materiálu středodunajské mohylové keramiky (1—4), zvířecí kosti, hrudky mazanice, drobný pazourkový nukleus a těsně pod povrchem objektu též širší sekerka kopytovitého břitu (obr. 13:14).

1. Horní část hrubší vakovité nádoby s hnědým, prstovaným povrchem (obr. 13:13; i. č. 16 438; šo 17).

2. 2 téměř úplné hmoždířovité tvary s rozevřenými stěnami, jeden s kořenem ucha pod okrajem; povrch obou nádobek je šedočerný, hlazený (obr. 13:5, 6; i. č. 16 461, šo 16 464; šo 19, 16).

3. Horní část menší amforky černě hlazeného hrdla a tmavěšedého, zdrsnělého břicha; pod hrdlem je šikmý, podélný výčnělek (obr. 13:1; i. č. 16 436; šo 8).

4. Spodek šálku s radiálními rýhami na dně (obr. 13:2), střepy misek se šikmo dolů rozšířeným okrajem (13:3, 6, 7), šálků, hrubých nádob a pod.

Inv. č. veškerého nálezového materiálu objektu č. 29: 16 434—16 565.

Objekt č. 33. Objekt se rýsoval jako pravidelná kruhová jáma (⌀ 150 cm) tmavěšedým, popelovitým zásypem. Výplň tohoto celkem mělkého objektu byla kompaktní a obsahovala zejména střepy keramiky (obr. 14:3, 4), soustředěné v jihovýchodní části jámy, větší kusy mazanice s otisky kolíků, uhlíky, drobné kameny a zvířecí kosti. Při jižním okraji na dně jámy se nalezla spodní část hrubé zásobnicové nádoby (tab. I:8) a dva větší, ploché kameny. Po vybrání se jáma jevila jako mělce zahloubený objekt s mírně převislými stěnami a mísovitým dnem (obr. 5:33).

Inv. č. veškerého nálezového materiálu objektu č. 33: 16 297—16 353.

Objekt č. 35. Mělký objekt nepravidelně kruhového půdorysu (obr. 5:35) byl značně porušen orbou, jíž bylo něco keramického materiálu vyneseno na povrch. V humózním zásypu zbytku jámy se objevil další spory keramický materiál, zejména hrubší střepy ze zásobnic, malé jehlancovité závažíčko a kus většího hliněného závaží; dále tu byl získán kamenný kulovitý drtič (tab. VI:3a), zlomky mazanice a několik menších kostí.

Inv. č. veškerého nálezového materiálu objektu č. 35: 16 364—16 417.

Objekt č. 50. Spodek mělčí jámy (⌀ asi 1 m), silně poškozené orbou, obsahoval jen několik mohylových střepů.

Sonda č. XXXIX. Touto sondou (obr. 2) byl zachycen zcela rozoraný objekt středodunajské mohylové kultury; nálezový materiál se však soustřeďoval na malé ploše ve směru orby. Šlo zejména o serii masivních střepů ze zásobnic (obr. 14:22—24), z nichž mnohé byly zcela žárem

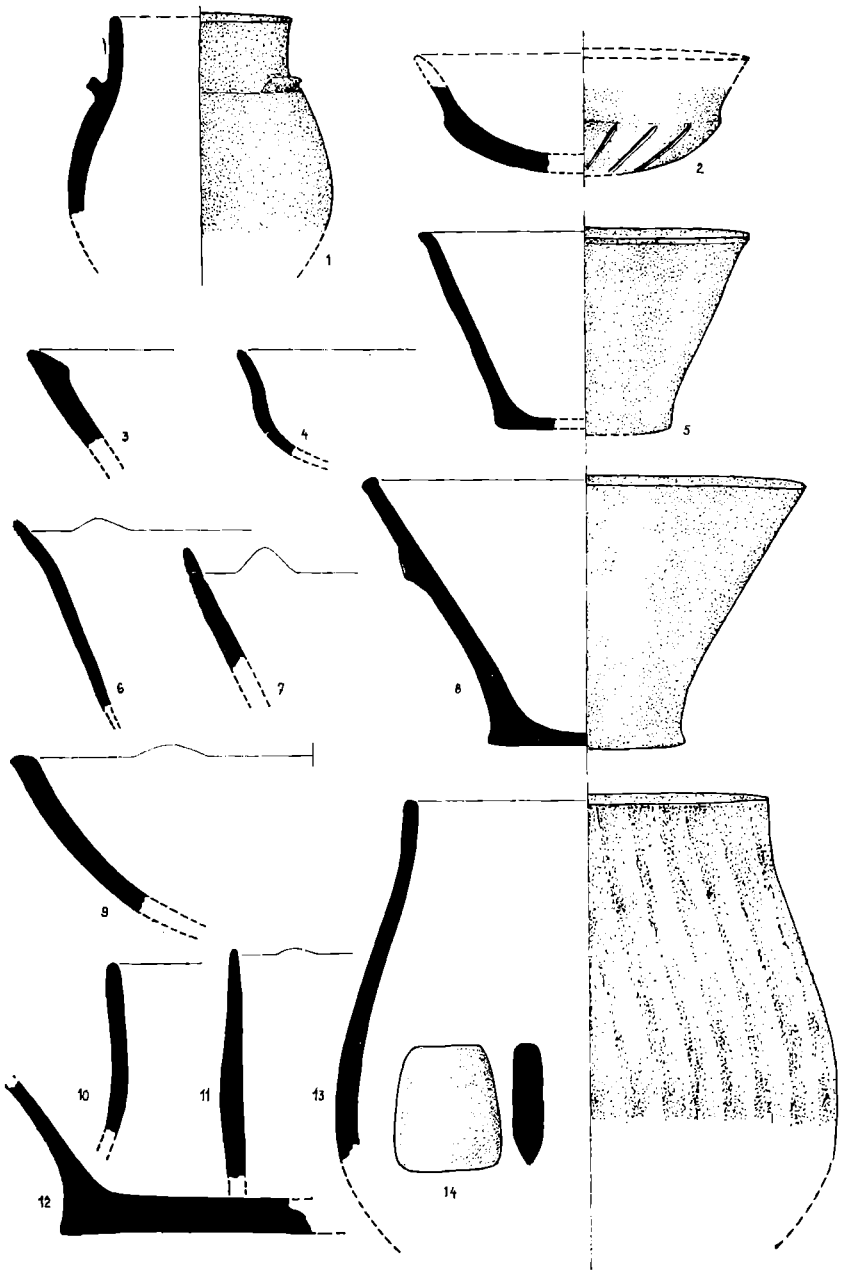

Obr. 13. Těšetice — „Vinohrady". Obsah mohylového objektu č. 29. (Kresba: V. Podborský — A. Šik.)

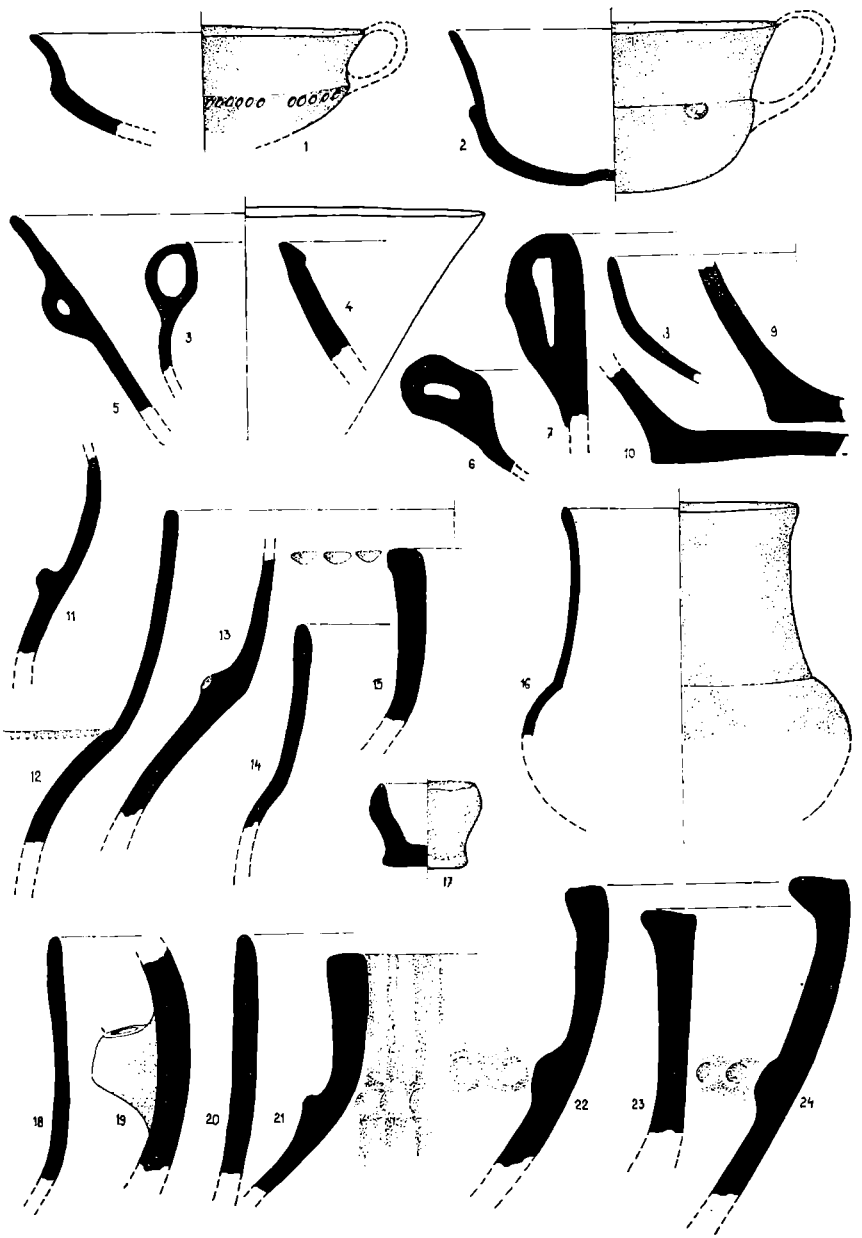

Obr. 11. Těšctice — „Vinohrady". Materiál středodunajské mohylové kultury z objektů a sond: 1, 5, 11, 12, 13, 15 — sonda LXVI; 2, 6—10 — obj. 24; 3, 4 — obj. 33; 14, 16, 17, 22—24 — sonda XXXIX; 18—21 — obj. 27. (Kresba: V. Podborský—A. Šik.)

deformovány (tab. IV:17—22), dále o střepy z jemných amforek a džbánků (obr. 14:14, 16), objevila se i masivní miniaturní nádobka (14:17) a značný počet atypických střepů. Z většího počtu úlomků mazanice je třeba zvláště uvést kusy s bronzovými natavenínami (tab. IV:8, 9, 11), deformované žárem, a řadu zlomků s otisky desek i kolíků s bílým vápenitým nátěrem (tab. IV:2—5). Objevily se i kusy bronzové škváry (tab. IV:10).

Inv. č. veškerého materiálu ze sondy č. XXXIX: 15 871—16 035; 16 567—16 585.

Sonda č. LIII. Také touto sondou (obr. 2) byl zachycen patrně velmi mělký, již zničený objekt středodunajské mohylové kultury; v hloubce 60—65 cm se objevilo již intaktní písčité podloží, takže dno objektu bylo původně nad touto úrovní. Nálezový (výhradně keramický) metariál se kumuloval v šikmém pruhu směrem k povrchu sondy; nutno uvést zejména úplný květináčovitý hrnec hnědého, prstovaného povrchu s prolomeným dnem, původně s uchy při okraji (obr. 15:7), dále větší část šedočerné, hlazené amfory s jedním dochovaným horizontálním uchem a příznačnou výzdobou (obr. 15:8), část jiné květináčovité nádobky s plastickou páskou pod hrdlem (15:6) a další běžný střepový materiál (obr. 15:1—5).

Inv. č. veškerého materiálu ze sondy č. LIII: 17 767—17 784.

Sonda č. LXVI. V místě této sondy (poloha—viz obr. 2) bylo nalezeno na povrchu v popelovité hlíně masivní kamenné drtidlo (tab. VI:3) a několik mohylových střepů; sondou se zjistilo, že eventuelní původní — snad jen menší — objekt zde byl orbou zničen. V šikmém pruhu černé hlíny, vyúsťujícím severním směrem, byl nalezen četný keramický materiál (obr. 14:1, 5, 11—13, 15) a část dalšího masivního kamenného drtidla (tab. VI:4). V hloubce 70 cm pod povrchem již bylo sterilní podloží.

Inv. č. veškerého materiálu ze sondy č. LXVI: 17 837—17 863.

Povrchové nálezy středodunajské mohylové kultury

Fragment šálku s linií horizontálních vpichů pod hrdlem, kvadratickým uchem s růžkovitým výčnělkem; povrch je zrnitý, hnědý (obr. 16:13, i. č. 10470; šo 12).

Serie hrubých, na povrchu prstovaných střepů z větších zásobnicových a mísovitých tvarů (obr. 16:18—23; i. č. 10 471—10 486).

Fragment hnědé misky s šikmo dolů rozšířeným okrajem a jedním dochovaným elipsovitým otvorem pod okrajem (obr. 16:16; i. č. 10 509; v frag. 8,6).

Střepy velkého, poměrně tenkostěnného „tykvovitého" okřínu; povrch je sytě hnědě hlazený (obr. 16:17; i. č. 10947; v frag. 14).

Střepy silnostěnné amfory černě hlazeného povrchu s výzdobou vysokých, rytých šrafovaných trojúhelníků pod hrdlem (tab. III:3; i. č. 11 050).

Řada zlomků typické středodunajské mohylové keramiky (tab. III:1, 2, 4; i. č. 11 084—11 093).

Bronzový závěsek srdcovitého tvaru s ulomenou závěsnou trubičkou (tab. V:3; i. č. 14 043).

Půlka menšího dvojdílného pískovcového kadlubu na odlévání šipky s křidélky (tab. V:9; i. č. 15539; d 4, 5; š 3).

Střepový materiál velké, černě hlazené amfory s výzdobou šrafovaných trojúhelníků pod hrdlem; pod podélným výčnělkem pod hrdlem je rytý ornament vymezující negativní klikatku (tab. III:8; č. i. 15 870).

Rekonstruovaná amforka s nízkým válcovitým hrdlem, které přechází plynule ve výduť s pěti tupými výčnělky, a pokračuje k vyšší nožce. Pod hrdlem je horizontální linie svislých rýžek a 2 horizontální ucha. Povrch je hnědý, místy hnědočerný, značně korodovaný (tab. II:10; i. č. 15 015; v 18; šo 15, 5; šd 7, 5).

Závěrečné úvahy

Vzhledem ke značnému zalidnění jihozápadní Moravy v neolitu nepřekvapuje zjištění staroneolitického sídliště též u Těšetic. Není to ostatně v Těšeticích lokalita toho druhu jediná;[2] volutovou keramiku z „Vinohradů" lze položit do starší fáze příslušné kultury,[3] výskyt notových značek na jemnějších střepech by však svědčil již i pro pokročilejší vývoj. Některé kamenné nástroje (sekery souměrného břitu, obr. 3 : 17, 13 : 14; zlomek oblého mlátku, tab. V : 8) lze přiřadit spíše již k mladému neolitickému vývoji, snad v rámci mladší fáze moravské malované keramiky. Zmíněný mlátek nelze pro malé rozměry považovat za nástroj, nýbrž spíše za symbolický předmět, jaké se u nás vyskytují zejména v eneolitu a dokládají i v našem prostředí existenci kultu sekery.

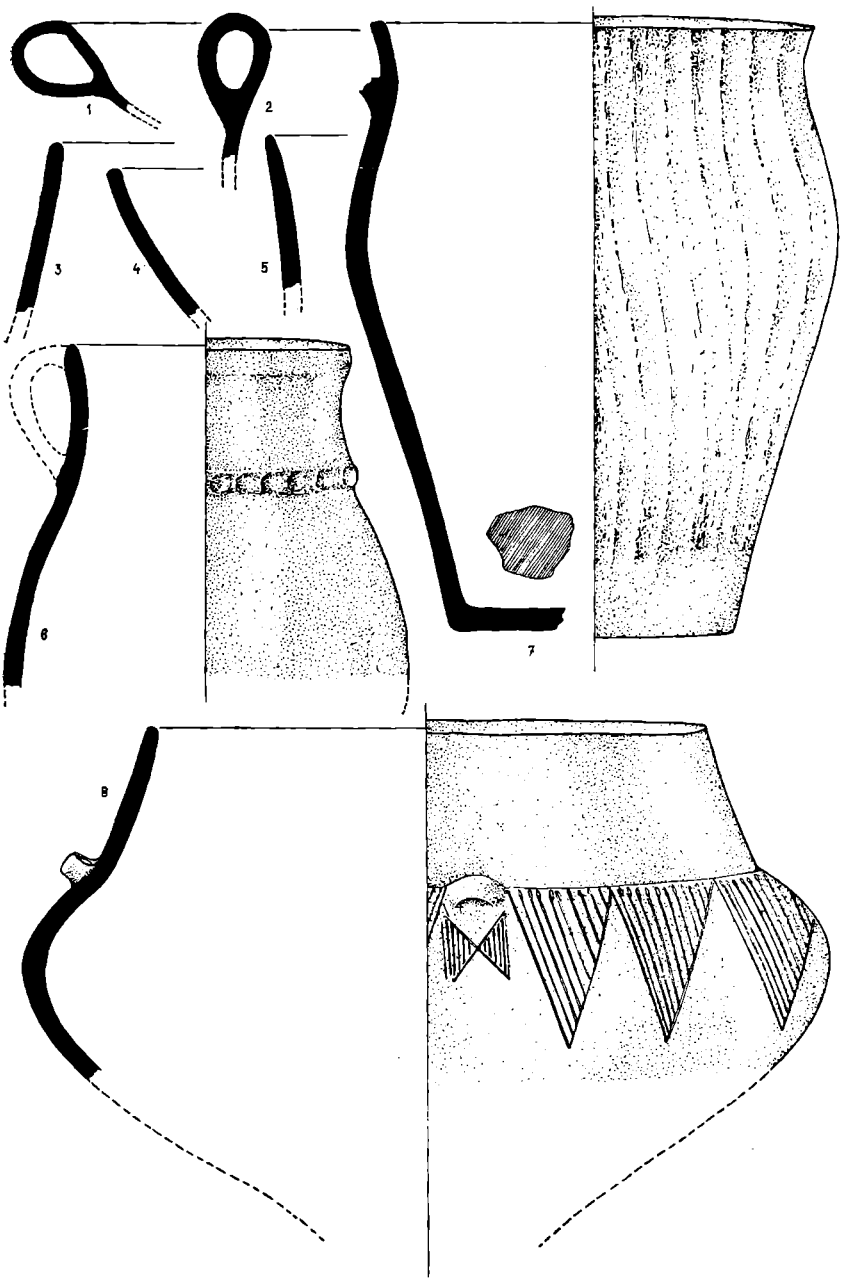

Obr. 15. Těšetice — „Vinohrady". Obsah rozoraného mohylového objektu v sondě LIII. (Kresba: V. Podborský—A. Šik.)

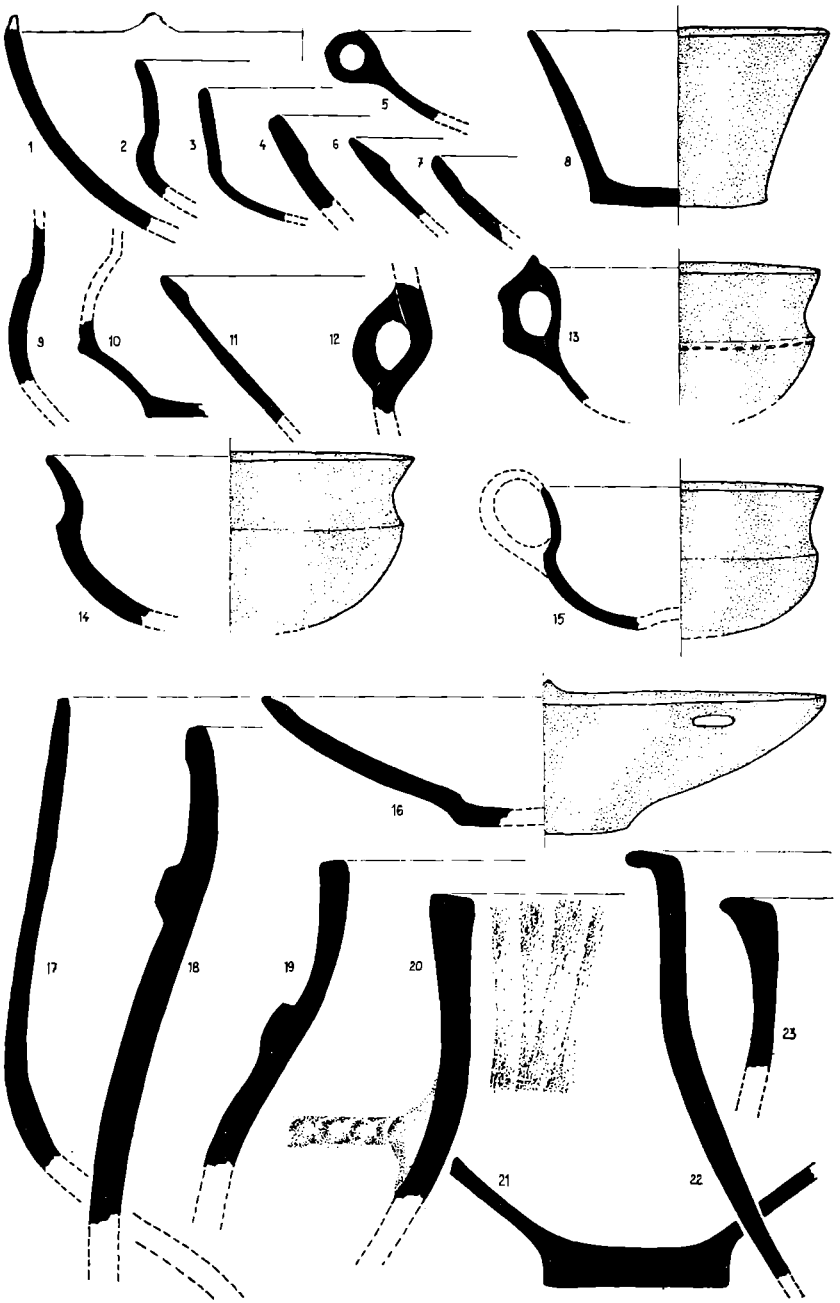

Obr. 16. Těšetice — „Vinohrady". Sběry keramiky středodunajské mohylové kultury na lokalitě. (Kresba: V. Podborský—A. Šik.)

Rozptýlení neolitických předmětů ukazuje, že volutové osídlení se soustřeďovalo v severní části lokality.

Několik předmětů kultury zvoncovitých pohárů svědčí pro existenci jak sídliště (drobné střípky, často i ve výplni mladších objektů; nedohotovená nátepní destička), tak i hrobů (džbánek) nositelů této kultury na těšetických „Vinohradech" a to — podle difuse nálezů — v jihovýchodním cípu tohoto naleziště.

Objekty a nálezy z doby bronzové oproti (e)neolitickým byly naopak rozptýleny po celé lokalitě. Únětické sídliště, zachycené výzkumem arci jen neúplně, je položeno v těsné blízkosti příslušného pohřebiště (obr. 2), zejména se strany západní a jižní, a to téměř v půlkruhu, vinoucím se kolem hrobů. Toto rozložení objektů se shoduje s pravděpodobně obdobnou situací, kterou vzpomíná F. Dvořák a I. Hnízková v Polepech v Čechách.[4] Osídlení doby bronzové na „Vinohradech" bylo již daleko intensivnější než v předešlých obdobích; nesporně doložené jsou tu i kůlové nadzemní domy, (obr. 6; srov. též řady kůlových jamek v některých sondách, obr. 2). Podle jediného bezpečně zjištěného příkladu se zdá, že šlo o obdélné domy, z česko-moravské únětické kultury již konstatované i rekonstruované.[5] Domy obdobného typu lze předpokládat i v období středobronzovém, jak dokazují trosky omazání stěn, nalézané v jámách středodunajské mohylové kultury; některé kusy mazanice tohoto období nesou stopy bílého, vrstevnatého (snad vápenitého?) olíčení (tab. IV. 1-5).

Různorodé jsou kulturní jámy z doby bronzové (obr. 4, 5); jsou patrně jednak součástí vlastních nadzemních domů, jednak samostatné. O funkci kulturních jam se již mnoho uvažovalo; vesměs je již dnes odmítán jejich obytný význam,[6] nověji se odmítá i funkce odpadní.[7] Většina právě citovaných autorů se vyslovuje pro hospodářský (K. Tihelka, J. Bouzek—D. Koutecký), případně i pro stavební (V. Spurný) charakter sídlištních jam.

Půdorysně převládají na „Vinohradech" kruhové útvary. Pokud jde o profily, vyskytnou se jámy kotlovité (č. 2, 25, 27), vakovité (č. 3), dvojkuželovité (č. 49, případně i č. 5), nejčastěji však mělčí jámy mísovité s převislými stěnami, či stěnami vanovitě rozevřenými. Podle půdorysů a profilů nelze těšetické jámy kulturně diferencovat; snad pouze objekt č. 49 by bylo možno s ohledem na charakteristický dvojkuželovitý profil považovat za typický pro únětickou kulturu.[8] Původní význam mnohých drobných jam není zcela jednoznačný. Za vysloveně zásobnicové jámy lze určit objekty č. 3, 25, 27 a 49. Stopy požáru, patrné na obsahu většiny jam mohylové kultury a dokazující tu přítomnost původní nadzemní stříškovité krytiny, jsou svědectvím, že většinou šlo asi o větší sídelní komplexy které se nedochovaly. Všechny kulturní jámy byly druhotně zaplněny odpadem. Zaplnění se událo poměrně rychle, o čemž svědčí jak nedostatek zvrstvení výplně, tak jednotná kulturní příslušnost jejich obsahu. V jámě č. 27 se takto druhotně ocitla asi i mršina domácího zvířete (pes?). Charakter stavební jámy nelze připsat žádnému těšetickému objektu, již proto, že na místě nebylo větší množství vhodného hlinitého, či jílovitého materiálu.

Z objektů doby bronzové pochází značné množství keramiky, která dovoluje přesnější datování, ač jde o keramiku sídlištní, u nás značně opomíjenou.

Únětický materiál má chronologické těžiště v mladé fázi vývoje. Naprosto chybí prvky časně- a staroúnětické. I v rámci této vyspělé únětické kultury lze však vidět dvě časově mírně následné fáze: ukazují na to některé keramické tvary se silnými staroúnětickými tradicemi (miska s držákem u okraje — obr. 7 : 8; válcovitý koflík — obr. 7 : 1; zlomek vakovitého džbánu — obr. 11 : 4;), které se stýkají v sídlištních celcích s tvary vysloveně mladoúnětickými (např. sirokými baňatými džbány, krajáčovitými mísami, koflíky s rozevírajícím se hrdlem atd.). Rozborem keramiky se zde

nehodlám zabývat,[9] chci se však jen okrajově dotknout výskytu válcovitých koflíků a poukázat na význam sídlištní keramiky únětické kultury obecně.

Válcovité koflíky tvoří příznačnou tvarovou skupinu objevující se v řadě středoevropských eneolitických kultur a přecházející pak i do doby bronzové. Tvary s mírně rozevřeným hrdlem (okraj je širší než dno — tvary moždířovité) jsou nejtypičtější pro sňůrovou kulturu, jejíž obsah provázejí od oderské skupiny přes durynskou klasickou šňůrovou, i tamnější mansfeldskou skupinu až do Čech a na Moravu;[10] zde přešly i do staroúnětického inventáře; další analogické tvary jsou známy i ze Slovenska (Hurbanovo, Iža[11]), z doby bronzové. Našemu tvaru z objektu č. 3 z Těšetic daleko více odpovídají skutečné válcovité koflíky, známé z Maďarska již z pécelské a nagyrévské kultury, z Čech a Moravy z jevišovicko-řivnáčské kultury a přežívající do doby bronzové sice řídčeji,[12] udržující se však zato houževnatěji v bohatství hmotné kultury ve střední Evropě dlouho až do mladé doby halštatské.[13] Původ válcovitých koflíků lze hledat patrně v jihovýchodním eneolitickém sousedství Moravy, odkud po celou tuto dobu přicházely kulturní i etnické vlivy k severozápadu. Účel těchto nádobek — snad pravěké odměrky (?)[14] — by arci bylo možno vztáhnout i na druhou kategorii, tj. nádobky moždířovité, tím spíše, že jsouce rozšířeny šňůrovou kulturou mohly skutečně vyjadřovat určitou míru, danou jejich jednotným kulturním původem.

Keramický materiál z mnohých únětických jam (zejména objekt č. 25; obr. 9) se technickým zpracováním zřejmě liší od klasické únětické keramiky, známé převážně z hrobů; na první pohled má silné eneolitické tradice: mám na mysli jak hnědě drsněný povrch a masivnost nádob, tak i tvarové reminiscence buď na „bernburské" hrnky českomoravské jevišovicko-řivnáčské kultury (obr. 9 : 1,3), či na vejčité hrnce (obr. 9 : 2) asi šňůrové kultury. Koncentrují-li se tyto starobylé tradice nápadně zejména v objektu č. 25, dává to tušit jeho relativně časnějšímu datování; jsou-li však znaky tohoto stáří rozptýleny v únětické sídlištní keramice z „Vinohradů" obecně (obr. 11 : 10, 12, 14; — k vysloveně eneolitickým arachaikům lze počítat i hliněnou lžíci, obr. 11 : 3; dále lze připomenout obecné mínění, že „maltování" únětické keramiky má vývojové předpoklady v mladém horizontu domácího eneolitu), vystupuje tu znovu do popředí zmíněná starobylá složka únětické keramiky. Právě tato složka umožní na široké základně vytřídit dílčí vývojové fáze únětické keramiky. Již nyní je možno s jistotou tvrdit, že zejména v sídlištní únětické keramice jsou tradice domácího eneolitu značně průkazné, a že tedy se otvírá i zde možnost studia jedné z komponent naší nejstarší bronzové kultury.

Tvary příbuzné věteřovskému typu (obr. 8 : 1, 2, 4), pocházející většinou z okolí kůlového domu v sondě XXI — a tento dům také datující — lze mít za nejmladší vývoj místní únětické keramiky v době, kdy již v zemi docházelo k pohnutým událostem, končícím samostatný vývoj únětické kultury. Je pozoruhodné, že tvary věteřovského typu (odpovídají věteřovské keramice i po technické stránce) se tu objevují na prostém sídlišti, vedle vlastní složky únětické. Jestliže dosud bylo možno sledovat vznikající věteřovskou složku zejména na pohřebištích,[15] na těšetických „Vinohradech" jsou doklady růstu této složky i na venkovském sídlišti té doby. Je však nutno říci, že z několika věteřovských tvarů na této lokalitě nelze soudit na přechod únětické kultury ke středodunajské mohylové kultuře, která je keramicky rovněž velmi hojně na „Vinohradech" zastoupena.

Neméně intensivní než únětické bylo na „Vinohradech" též osídlení střední doby bronzové. Výskyt zlomků bronzové škváry, nález kadlubu na odlévání šipek (tab V:9), i hrubý odlitek srdcovitého závěsku (tab. V : 3) — jakož i zbytek báze menší pícky

(obj. č. 18; tab. I : 9), náležející nejpravděpodobněji tomuto období — svědčí dokonce pro odlévání bronzových předmětů přímo na místě; to samo předpokládá osídlení trvalejšího rázu. Lze konstatovat, že u Těšetic existovalo značně rozsáhlé sídliště středodunajské mohylové kultury. Naproti tomu se nepodařilo na lokalitě zjistit hroby této kultury. Téměř úplná, při orbě nalezená amforka (tab. II : 10) tu není dostatečným důkazem rozrušených hrobů. Je také nepravděpodobné, že příslušné pohřebiště by se nalézalo až u hospodářských staveb těšetického JZD, asi 2,5 km jihovýchodně „Vinohradů", kde byl náhodně objeven hrob z téže doby.[16] Je možné, že skupina lidu, žijící na „Vinohradech" pohřbívala mrtvé na samostatném mohylovém pohřebišti, jaká se ještě na Znojemsku ojediněle dochovala; pravděpodobně se však tento objekt, situovaný zřejmě opodál sídliště, nedochoval.

Z početného souboru mohylové keramiky lze vydělit zejména masu klasického středodunajského zboží, které i v sídlištním provedení zachovává pevné formové i výzdobné prvky (šálky — obr. 12 : 2, 13 : 2, 14 : 1, 2, 16 : 13, 15, tab. II : 2; amfory s rytou výzdobou — obr. 15 : 8, tab. III : 8; džbánky s vypnulinami — tab. III:2, aj.), známé opět většinou z hrobů. Sídlištní charakter této keramiky je dán dobrým technickým provedením i velkým procentem hrubých zásobnicových tvarů, často s důlkovanými páskami a prstovaným povrchem (obr. 12 : 9, 14 : 21—24, 16 : 18—23), a relativně malým zastoupením tvarů jemnějších (džbánky, misky).

Pro středodunajskou mohylovou kulturu máme zatím k disposici periodisaci K. Willvonsedera,[17] kterou lze dobře vztáhnout i na jižní Moravu, a která by zatím jen stěží mohla být zjemněna. Převážné množství těšetické mohylové keramiky náleží Willvonsederovu třetímu stupni, tedy Reineckovu stupni BC, kam spadá vrcholný vývoj v podstatě všech dunajských mohylových skupin. Sem patří vedle šálků typu Maisbirbaum zejména široce rozevřené moždířovité koflíky (obr. 13 : 5, 8, 16 : 8), vznosné zdobené amfory (obr. 15 : 8), i skromnější amforky s typickými tupými vypnulinami (obr. 12 : 3, 16 : 10), vejčité hrnce s uchy při okraji (obr. 15 : 7) a zde mají svůj počátek i dvojkonické nádoby (tab. II : 1; — tento „okřín" je v sídlištním celku — obj. č. 24 — s klasickou mohylovou keramikou). Mnohé z uvedených tvarů se dožívají ještě závěrečného stadia vývoje středodunajské mohylové kultury, provázeného výskytem amfor s vysokým válcovitým hrdlem, a rozvojem dvojkonických tvarů;[18] toto stadium označuje A. Beneš ve stř. Čechách jako 4. stupeň tamnější mohylové kultury, representovaný již žárovým pohřebištěm v Modřanech;[19] J. Bouzek pak je považuje za výchozí při vzniku knovízských etážovitých amfor[20] a J. Říhovský za nejstarší vývojovou fázi středodunajských popelnicových polí na Moravě.[21] Toto stadium, tedy přechod k RBD však na těšetických „Vinohradech" již zastoupeno není; tehdy již zde mohylové osídlení končí (většinou požárem objektů) svoji existenci. Objeví-li se tu ojedinělé keramické tvary vyvinutých popelnicových polí (zlomek etážovité nádobky, obr. 16 : 12; část tykvovitého velkého okřínu, obr. 16:17) — jsou to jen tvary vtroušené; nemohou být v místě zakončením vývoje mohylové keramiky, neboť tu právě chybí přechodný stupeň RBD. Některé keramické zvláštnosti, např. vakovitý hrnec (obr. 13:13), či prolomený otvor na dně květináčovité nádoby (obr. 15:7), nemají zatím v moravském materiálu obdoby; to však je způsobeno spíše malým množstvím dosud známého sídlištního materiálu vhodného pro srovnání, než skutečnou výjimečností.

Nakonec chci připojit ještě tři drobné poznámky:

Prvá se týká nálezu části mísy s oválným otvorem pod okrajem (obr. 16:16). Tento nález rozmnožuje dosavadní soupis podaný V. Mouchou[22] o novou moravskou

lokalitu; předmět však zde není fixován v rámci určité kultury. Podle zjištění V. Mouchy jsou mísy s vodorovnými průřezy pod okrajem i chronologickým vodítkem (st. R BA_2—BB_1);[23] takto by tedy náš nález stál nejblíže uvedeným věteřovským tvarům. Ani toto jeho postavení však neznamená možnost doložení plynulého vývoje ze starší do střední doby bronzové na těšetických „Vinohradech".

Dále chci ukázat na obecnou možnost vývoje mohylových moždířovitých koflíků z obdobných tvarů eneolitu a starší doby bronzové, o nichž jsem výše podrobněji pojednal. Detailní studium by jistě již dnes umožnilo sestavit celou typologickou řadu těchto tvarů, jejichž proměna (široké rozevření okraje) je vysvětlitelná všeobecnou vývojovou tendencí v období věteřovského typu, jímž tyto koflíky rovněž prošly.[24]

A posléze chci upozornit na úzké kulturní vztahy k dolnorakouskému území, které se projevují na sídlištní keramice jak mohylové, tak již i únětické kultury z těšetických „Vinohradů". Znovu se potvrzuje skutečnost, že jižní a jihozápadní Morava tvoří s Dolním Rakouskem jednu kulturní oblast, odlišnou často od oblasti střední a severní Moravy.

Těšetická lokalita je příkladem vhodně situovaného místa pro pravěké osídlení; pravěký člověk se tu také periodicky usazoval po značně dlouhý úsek pravěku. I když jednotlivá sídliště jsou někdy kulturně po sobě následná, nelze v jejich hmotné kultuře (zejména keramice) vidět plynulou návaznost. Zde se dotýkáme problému skoků ve vývoji materiální kultury pravěkého člověka. Tento problém je ovšem krajně závažný a bude jej možno řešit v budoucnu pouze ve velkých syntézách.

POZNÁMKY

[1] Těšetický halštat je zpracován v autorově kandidátské disertaci „Jihomoravská halštatská sídliště" I-III, Brno 1963. — Jest mi milou povinností poděkovat při příležitosti publikace části výzkumu z těšetických „Vinohradů" jednak těšetickým občanům, zejména rodině *Mejzlíkově*, jednak všem tehdejším spolupracovníkům, učitelům a posluchačům katedry za pomoc a práci, kterou pro výzkum věnovali. Upřímně děkuji též vedoucímu katedry prof. *F. Kalouskovi* za postoupení daných materiálů k publikaci.

[2] Další sídliště s volutovou keramikou bylo zjištěno na Ruské ulici (srov. SPFFBU E 3, 1958, 27, 44, pozn. č. 2) a četné neolitické sběry byly po léta konány v *Palliardiho* cihelně a jejím okolí; zde byla prozkoumána členy katedry též kulturní jáma s vypíchanou keramikou (dosud nezveřejněno).

[3] Střepy s několikanásobně rozeklanými výčnělky mají obdoby v *Tichého* nejstarším („křižsko-volutovém") stupni; např. ze Žop, R. *Tichý*, PA LI-2 (1960), 417, obr. 11 : 9, 10; 12 : 10.

[4] *F. Dvořák*, PA XXXV (1926—27), 22, 368; *I. Hnízdová*, AR 5 (1953), 381.

[5] Postoloprty, Lipany v Čechách (*B. Soudský*, AR 5, 1953, 308 ad., obr. 135—136, 140; *I. Hnízdová*, op. cit., 380 ad.); na Moravě je uvádí *K. Tihelka* z Cezav u Blučiny (Sborník I AÚ ČSAV pob. Brno, 1960), 38ad.). Zdá se, že tyto domy budou i na moravských únětických sídlištích běžné; byly pozorovány např. také v písníku u Tvrdonic (o. Břeclav), kde provedla zachraňovací výzkum katedra prehistorie UJEP.

[6] *O. Paret*, Germania 26 (1942), 84 ad.; *J. Filip*. Pravěké Československo. Praha 1948, 117—118; *V. Spurný*, AR 11 (1959), 334 ad.; *K. Tihelka*, op. cit., 38.

[7] *J. Bouzek—D. Koutecký*, AR 16 (1964), 42.

[8] Soudě podle častého výskytu např. v Brně-Černých Polích (*K. Tiheika—V. Hank*, ČMMB 34, 1949, 152, obr. 12, tab. II), Branišovicích (*B. Dostál*, SPFFBU E 3, 1958, tab. VI. 5), aj. Je však nutno akcentovat tézi, že tvary kulturních jam mají v pravěku celkem stejný charakter (*J. Bouzek—D. Koutecký*, op. cit., 39).

[9] Podrobnější rozbor keramiky z obj. č. 3 je podán v autorově stati ve Sborníku III AÚ ČSAV pob. Brno (Tihelkův sborník), v tisku.

[10] *H. Seger*. Die keramischen Stilarten . . ., Schles. Vorzeit in Bild u. Schrift. NF 7 (1916) 69, obr. 276. 73. obr. 280, 74, obr. 282; *J. Kostrzewski*, Wielkopolska w prazdziejach, 51, obr. 94; *W. Coblenz*, AFSB für 1952, obr. 34, 50 : 1; *Ch. Fischer*, JfMV 43 (1959), 158 ad., obr. 10 : 1—4;

A. Stocký, Pravěk země české I, Praha 1926, tab. LXXIII : 3, LXXVI : 4; *M. Buchvaldek*, AR 7 (1955), 236; pro Moravu, srov. *V. Podborský*, op. cit.

[11] *P. Čaplovič*, AR 6 (1954), 323, obr. 136; *A. Točík*, Liblice 1955, II. tab. VIII : 6; *N. Kalicz*, AAASH 9 (1958), 205; *M. Dušek*, Patince - pohrebisko severopanónskej kultúry, Bratislava 1960, tab. LVII : 1, 3, LVIII : 2.

[12] *N. Kalicz*, op. cit., 195, tab. I : 2, 3; *týž*, Arch. Ért. 84 (1957), tab. XXIII : 2, 3; *J. Banner*, Péceler Kultur, Budapest 1956, tab. XIV : 10, 11; *R. Pittioni*, Urgeschichte des österreichischen Raumes. Wien 1954, 321, obr. 225; *V. Podborský*, op. cit.

[13] *E. Petersen*, Die frühgermanische Kultur in Ostdeutschland und Polen, Berlin 1929, 54, tab. 14 : i; *E. Sprockhoff*, Zur Handelsgeschichte der germanischen Bronzezeit, Berlin, 1930, 143, tab. 16 : e.

[14] Srov. v autorově stati v Tihelkově sborníku, l. c.

[15] *K. Tihelka*, PA LI-1 (1960), 112; *J. Ondráček*, PV AÚ ČSAV Brno za r. 1960, 52; *B. Dostál*, SPFFBU E 7 (1962), 18.

[16] *V. Podborský*, AR 12 (1960), 627 ad.

[17] *K. Willvonseder*, Die mittlere Bronzezeit in Österreich I, Wien-Leipzig 1937, 236 ad.; srov. v podstatě též u *R. Pittioniho*, op. cit., 375 ad., a *A. Beneše*, Sborník NM Praha A-Hist. XIII (1959), 35 ad.

[18] *M. Chleborád*, Nové mohyly, PA XLI (1936—37), celky z mohyl č. V, VI aj. z Velkých Hostěrádek, obr. 12; *J. Říhovský*, Sborník ČsSA 3, Brno 1963, 64 ad.

[19] *A. Beneš*, op. cit., 37.

[20] *J. Bouzek*, AR 10 (1958), 347 ad.

[21] *J. Říhovský*, op. cit., srov. též synchronis. tabulku na str. 115.

[22] *V. Moucha—V. Trnka*, AR 11 (1959), 617 ad.

[23] *Titíž*, op. cit., 634 ad.

[24] *K. Tihelka*, PA LI-1 (1960), 83, obr. 29 : 10.

NEOLITISCHE UND BRONZEZEITLICHE SIEDLUNGSFUNDE IN DER FLUR „VINOHRADY“ („WEINBERGE“) BEI TĚŠETICE (BEZ. ZNOJMO)

Im Laufe der dreijährigen archäologischen Ausgrabungen in der Flur „Vinohrady“ („Weinberge“), bei dem südmährischen Dorf Těšetice (Bez. Znojmo — Znaim), welche das Katheder für Prähistorie der philosophischen Fakultät UJEP in Brünn, unter der Leitung des Professors Dr. František Kalousek durchgeführt hat, sind neben anderen Objekten (Anm. Nr. 1) auch Funde der neolitischen Volutenkeramik (Abb. 3), Gegenstände der Glockenbecherkultur (Abb. 3:18-19; Taf. II:4, V:8), eine Reihe von Kulturgruben der Únětičerkultur (Abb. 4), ein Pfostenhaus des spätúnětičer Alters (Abb. 6), eine Reihe von Kulturgruben der mitteldonauländischen Hügelgräberkultur (Abb. 5) und Menge der Streufunde der einführenden Kulturen hervorgehoben worden. Dauerhafter war offenbar die Únětičer Siedlung; sind hier noch ältere Ganzheiten (Obj. Nr. 3; Abb. 7; Taf. II:6—8), aber auch Keramik, welche dem Věteřovertypus nahe steht (Sonde Nr. XXI- das Pfostenhaus und Objekte Nr. 7, 8; Abb. 8:1—5). Aus der Mittelbronzezeit ist hier eine blühende mitteldonauländische Hügelgräberkeramik der Stufe RBC (Obj. Nr. 5, 29, Sonde Nr. LIII; Abb. 12, 13, 15); einige Formen zeigen auf den älteren Horizont (eine Schüssel mit horizontalem Einschnitt unterhalb der Mündung; Abb. 16:16), andere abermals auf die jüngere Entwicklung (doppelkonisches Gefäß mit dem S-Profil, Bruchstück des Etagegefässes; Abb. 16:17, 12), welche schon zu R BD — HA Stufe führt.

НАХОДКИ ИЗ СЕЛИЩ НЕОЛИТИЧЕСКОГО И БРОНЗОВОГО ПЕРИОДОВ В ПОЛОЖЕНИИ „ВИНОГРАДЫ“ ПРИ СЕЛЕ ТЕШЕТИЦЕ (РАЙОН ЗНОЙМО)

В течение трёхлетних археологических раскопок в положении „Виноградыˮ при селе Тешетице, проводимых кафедрой археологии философского факультета УЙЭП под руководством профессора Калоусека, были открыты — за исключением других объектов (прим. № 1) — и находки из селища неолитической линейно-ленточной ке-

рамики (рис. № 3), предметы культуры колоколообразных бокалов (рис. № 3:18-19; таб. II: 4, V: 8), ряд культурных ям унетицкой культуры (рис. № 4), стольбовый дом из позднего унетицкого периода (рис. № 6), ряд культурных ям среднедунайской курганной культуры (рис. № 5) и множество поверхностных находок из приведённых культур. Более длительное здесь было по-видимому унетицкое население; появились здесь ещё более старые унетицкие целые (объект № 3; рис. 7; таб. II: 6—8), но тоже керамика ветержовского типа (шурф № XXI, столбовый дом и объекты № 7, 8; рис. 8: 1—5). С среднебронзового периода появилась развитая керамика среднедунайской курганной культуры (RBC); некоторые формы показывают на древний горизонт (миска с прорезанным венчиком; рис. 16 : 16), другие опять на более молодое развитие (рис. 16: 17, 12), ведущее уже в степень R BD.